

UNIVERZITA KARLOVA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY

OSUD JEDNOTLIVCE - HLEDÁNÍ
KOŘENŮ
(SPECIFICKÉ SOUVISLOSTI
V UMĚNÍ 20. STOLETÍ)

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor práce: Zuzana Adamová
Vedoucí práce: doc. ak. mal. Ivan Špirk
červenec 2020

CHARLES UNIVERSITY
FACULTY NAME
DEPARTMENT NAME

THE LIFE STORY OF AN
INDIVIDUAL - EXPLORING OUR
ROOTS
(TWENTIETH-CENTURY ART
IN A DISTINCTIVE CONTEXT)

THESIS

Author: Zuzana Adamová
Supervisor: doc. ak. mal. Ivan Špirk
July 2020

ANOTACE

Klíčová slova:

Jedinec, kontinuita, umění, kořeny

Zpracováním tématu „Osud jednotlivce - hledání kořenů“ bych chtěla v teoretické části naznačit důležitost života každého člověka a dopad odpovědně pojímané životní cesty jednotlivce na dějiny celku a toto zdůraznit jako nedoceňovanou sílu, kterou má k dispozici každý člověk. Při sledování osudu Josefa jsem učinila několik odboček k umělcům, se kterými byl jeho život propojen, a to přes konkrétní místa, na kterých se Josef s umělci setkával či sem jezdil jejich díla obdivovat. Tvorba vybraných autorů zároveň poukazuje na peripetie umění v sakrálním prostoru ve dvacátém století. V didaktické části jsem navrhla a vyzkoušela výtvarnou řadu na téma hledání kořenů s důrazem na důležitost kontinuity generací a na stáří lidí a věcí jako vzácnou hodnotu. V autorské části jsem po návštěvě konkrétních míst, kde se Josef Adámek setkával s přáteli umělci, vytvořila kresby a následně malby kostelních věží. Dále jsem vytvořila Mapu dědečků, a to jednak sběrem jmen, kreseb a vzkazů, které mi ti, se kterými jsem se během půl roku setkala, sami vpisovali do mapy, a také jsem sbírala fotografie předků s datací narození a místem, kde žili. Tato Galerie předků a Mapa dědečků byly vystaveny ke Dni otců a byly k vidění dva týdny ve veřejném prostoru v Praze a v Brně. Z akce byla pořízena fotodokumentace.

ABSTRACT

Keywords:

Individual, continuity, art, roots

In developing the topic of "The Life Story of an Individual - Exploring Our Roots" in the theoretical section of my thesis, I endeavoured to accentuate the importance of every person's life and the impact of a responsible individual existence on the history of humankind, and to present this impact as a power that, though often unrecognised, is present in every human being. Following Josef's life path, I made several detours to artists to whom he was in some way connected, by exploring the places he visited to meet with them or to admire their work. The works of some of them also help reveal the

difficulties encountered by those who wished to maintain airt in religious spaces in the twentieth century. In the didactic section, I designed and tested a series of creative artworks addressing the topic of exploring roots, with emphasis on how important is continuity of generations and what a great value lies in the process of ageing of people and things. The creative section is partly based on my visit of some of the places where Josef Adámek met with his artistic friends. I created drawings and, subsequently, paintings of their church towers. I also developed a Map of Grandfathers by collecting names, drawings and messages written in the map by people I met for this purpose over a period of six months. In addition, I collected photographs of people's ancestors with their dates of birth and the places where they lived. The thus-created Gallery of Ancestors, together with the previously mentioned Map of Grandfathers, were exhibited on Father's Day in public spaces in Prague and Brno and displayed there for two weeks. The event was documented in photographs.

CÍL DIPLOMOVÉ PRÁCE

Cílem této diplomové práce je zmapovat životní cestu jednoho „obyčejného“ člověka a sledovat odraz tohoto života v tzv. velkých dějinách, dotknout se problému umění v sakrálním prostoru ve dvacátém století a především vnést téma stáří a osobní historie do vzdělávací praxe.

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Já, níže podepsaná studentka, tímto čestně prohlašuji, že text mnou odevzdané závěrečné práce v písemné podobě je totožný s textem závěrečné práce vloženým ve studijním informačním systému UK SIS.

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Ve Vísce dne

.....
podpis studentky

PODĚKOVÁNÍ

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu této diplomové práce doc. ak. mal. Ivanu Špírkovi za jeho rady a inspirativní vedení. Také bych ráda poděkovala všem členům rodiny Adámkových za poskytnuté materiály. Poděkování patří i mé rodině a všem, kteří mě jakkoli podpořili.

OBSAH

ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1. NÁVAZNOST S MINULOSTÍ JAKO PŘEDPOKLAD SMYSLUPLNÉ BUDOUCNOSTI.....	12
1.1 Kontinuita generací	12
1.2 Paměť místa, místa paměti.....	16
1.3 Dvacáté století	19
1.4 Náboženská situace.....	20
1.4.1 Krása a umění.....	23
1.5 Josef Adámek a jeho životní cesta dvacátým stoletím.....	26
1.6 Tři otázky pro dvanáct potomků	42
2. MÍSTA INSPIRACE, PŘÁTELSTVÍ	47
2.1 Josef Florian - Stará Říše (kostel Věch svatých).....	47
2.2 Mikuláš Medek - Senetářov (kostel svatého Josefa).....	50
2.3 Ludvík Kolek - Křižanov (kostel svatého Václava).....	53
2.4 Otmar Oliva - Šternberk (kostel Zvěstování Panny Marie).....	56
2.5 Rodiště Josefa Adámka - Višňové (kostel Věch svatých).....	60
2.6 Bydliště Josefa Adámka - Brno (kostel svatého Augustina).....	60
DIDAKTICKÁ ČÁST	61
1. VÝTVARNÁ ŘADA „HLEDÁNÍ KOŘENŮ, STÁŘÍ JAKO HODNOTA“	62
1.1 Paměť věcí.....	62
1.1.1 Jména věcí.....	64
1.2 Jméno dědečka a potomka.....	65
1.3 Stáří	67
1.4 Klidný kout pro dědečka.....	69
1.5 Pták jako posel k našim předkům	71
1.6 Kořeny	73
2. PEDAGOGICKÁ REFLEXE PROJEKTU.....	75
AUTORSKÁ ČÁST.....	76
1. GALERIE PŘEDKŮ A MAPA DĚDEČKŮ	77
1.1 Dokumentace z prezentace projektu ve veřejném prostoru	79
1.2 Jeden příběh dědečka za všechny.....	81
2. VLASTNÍ VÝTVARNÁ REFLEXE NAVŠTÍVENÝCH MÍST SPJATÝCH S ŽIVOTEM JOSEFA ADÁMKA	83
2.1 Malby a kresby z terénu.....	83
3. ANIMACE U STOLU - OŽIVLÉ STARÉ RODINNÉ FOTOGRAFIE	91
4. „JOSEFŮV KUPŘÍK“.....	92
ZÁVĚR.....	93
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	94
SEZNAM OBRÁZKŮ	96

ÚVOD

Sledováním osudu jedince bych chtěla ukázat, že hlavní sílu, schopnou měnit svět k lepšímu, má k dispozici každý z nás bez ohledu na stávající podmínky, zřízení či vládnoucí ideologii. Právě na osudech, které se už uzavřely, můžeme tuto skrytou, ale mocnou sílu lépe pozorovat. V kontrastu k dnešní době, která směřuje k fragmentárnosti, chci poukázat na nutnost vědomého prožívání návaznosti generací jako jistoty, díky které se upevňují osobní rodinné kořeny. Vědomí kořenů a kontinuity činí naši životní cestu, ať je jakákoliv, smysluplnou. Vneseme-li do historie náhled jednotlivce na jeho současnost, získávají pro nás historické události konkrétnější obrys, protože je vnímáme přes každodennost konkrétního člověka a jsou nám tím pádem srozumitelnější. Spojnicí této práce je osud Josefa Adámka, který probíhal ve dvacátém století, jež můžeme označit jako jedno z nejdynamičtějších v historii. Je to století rozpadu říší, dvou světových válek a vlády totalitních režimů. Právě díky vědomí kontinuity má životní cesta jedince smysl i v nelehkých dobách. Mým záměrem bylo toto téma srozumitelným způsobem vnést do vzdělávací praxe a nasměrovat pozornost dětí k osobní historii. O to se chci pokusit pomocí řady výtvarných úkolů, které vyzkouším v základní umělecké škole. Také v autorské části je mým cílem obracet pozornost dotazovaných k jejich osobní historii a kořenům, přes které mohou nalézat smysl vlastní životní cesty.

TEORETICKÁ ČÁST

„Daří-li se člověku rozpoznávat a navazovat spojitou linií s minulostí, pak také vidí potřebu a smysl pokračování této linie do budoucnosti.“¹

1. NÁVAZNOST S MINULOSTÍ JAKO PŘEDPOKLAD SMYSLUPLNÉ BUDOUCNOSTI

1.1 Kontinuita generací

V této kapitole se zamyslím nad provázaností generací a nad pojetím života jako dědictví, z něhož plynou určité závazky. Také se dotknu důležitosti paměti jako projevu a nástroje kontinuity.

Pojetí života jednotlivce jako dědice se závazkem k předkům vnímal už Platón, který v knize *Zákony* říká: *„... je spravedlivé, aby člověk splácel svůj dluh těm, kdo ho zrodili a vychovali.“²* Tento „dluh“ či pojetí života jako dědictví přirozeně provazuje generace. Jan Sokol odlišuje termíny „dluh“ a „dědictví“. Termín dluh podle něj míří do minulosti, kdežto pojem dědictví míří naopak do budoucnosti. Ten, kdo získá dědictví, nezískává je výhradně pro sebe, ale ve svůj čas je zase někomu předá. My všichni jsme se narodili, protože naši rodiče nevnímali sami sebe jako „majitele“ života, ale stejně jako nepřetržitá řada jejich předků se cítili být správci a prostředníky života.

Chceme-li tento vztah návaznosti stručně shrnout, mohli bychom jej vyjádřit takto: **dávám, protože jsem dostal**. Kdyby takto nejednali všichni naši předkové, nikdo z nás by tu nebyl.

K lidskému životu patří mnoho věcí, které jsme převzali, jako je socializace, zavedené vzorce chování, věda, technika a mateřský jazyk, který se stává nositelem dalších kulturních statků. Všechno toto přijímáme už tím, že jsme se narodili. Člověk není odkázán jen na sbírání vlastních zkušeností, ale se samozřejmostí přebírá zkušenosti jiných, minulých i současných a staví na nich, doplňuje je, přetváří a posouvá. Pojetí tohoto vztahu k předchozím generacím jako dědictví člověka zavazuje k tomu, aby se sám podílel na kulturních hodnotách a aby se je snažil svým osobitým způsobem tříbit.

Jedinec je součástí a článkem předlouhého řetězce jedinců a generací, které si předávají dar života. Kdybychom se ale ve svém životě zcela zaměřili jen na

¹ MELKOVÁ, Pavla. *Prožívat architekturu*, str. 40

² PLATÓN. *Zákony*, str. 717

život a jeho udržování, něco velmi podstatného bychom ztráceli.³ *„V životě totiž běží o něco víc než o život...“*^m

Nastíněním uvedených pojmů zjišťujeme, že jedinec má v době, kdy je aktivním „správcem“ předaného života, možnost nakládat s tímto dědictvím tak, jak dokáže a jak je mu vlastní. V tom se skrývá síla, ale i odpovědnost. Proto má význam zabývat se životem jednotlivce a sledovat, jak se právě on snažil přijaté kultivovat a poté předávat. Svorníkem této práce je osud Josefa, který probíhal ve dvacátém století, tedy ve století totalitních režimů, které ze své podstaty potlačují individuální iniciativu ve všech oblastech života: politické, materiální, emoční i kulturní. Pro obrodu společnosti je ale role individuality jednotlivce zásadní a každý člověk má tuto sílu ve svých rukách, ať už jsou vnější okolnosti jakékoli.

V sedmdesátých letech dvacátého století prohlašuje filosof Jan Patočka: *„A přece je málo historických období, kde by jednatel ukázal tak přesvědčivě, že je v něm skryta rozhodující dějinná možnost, jako v době naší.“*ⁿ

Je nutné a potřebné poukazovat na sílu a možnosti, které jednatel může využít a použít pro dobro své i celé společnosti. Neboť právě dnes se může zdát, že se člověk stal jen malým dílkem v obrovité skládačce, jejíž význam je mu skryt a na jejíž podobě nemá díky své nepatrnosti možnost nic změnit. Tyto postoje jsou v rozporu s faktem, který vyjadřuje Jan Patočka: *že právě v jednateli je skryta síla mocná jakýchkoli změn.*⁶ Mám za to, že nikdy není dosti povzbuzení pro přitakání dobrodružství života, který se ve srovnání s možnostmi digitálního prožívání dnes snad může jevit i poněkud nezajímavým. Fakt moci a síly ukryté v každém z nás mi právě dnes připadá navýsost nezbytné zdůrazňovat. Podle Patočky to totiž nejsou diktátoři, ekonomové a technici, v kom se skrývá dějinná možnost změny. Tím místem je podle něj něco mnohem nenápadnějšího, je to nitro každého z nás.⁷

Jak uvádí Patočka, podle Nietzscheho velké změny přicházejí na holubičích nožkách. *„Odehrávají se v skrytu a to podstatně. Kdyby měly spekulativní ráz, Herodesové by je zadávali v zárodku. Jen to, že nevidí, co se ve skutečnosti děje: že se mění nikoli věci, nýbrž svět, zachraňuje svět a dějiny před hrabivou rukou manipulátorů. Kde se však mění svět a dějiny? V nitru, lépe, v životě jednotlivce.“*⁸

³ SOKOL, Jan. Pokus o praktickou filosofii

⁴ SOKOL, Jan. Pokus o praktickou filosofii, str. 197

⁵ PATOČKA, Jan. První skica k podobizně, str. 3

⁶ PATOČKA, Jan. První skica k podobizně, str. 3

⁷ PATOČKA, Jan. První skica k podobizně

⁸ PATOČKA, Jan. První skica k podobizně, str. 5

Vrátím se k náhledu, jak podstatné je vnímat a zažívat návaznost a posloupnost života i paměť věcí a míst, které tvoří jedinečný fundament každého z nás. Protože téma této práce je velmi široké a rozprostřené, chtěla bych především sledovat životní cestu jednotlivce skrze paměť věcí a míst, ve kterých člověk žije, které vrůstají do něj a ve kterých on sám zanechává stopu.

Současná podoba světa neklade důraz na kontinuitu, ale ubírá se směrem k roztržitosti a fragmentárnosti. I osud jednotlivce je často pojímán bez širších souvislostí. Tento postoj k životu bez vědomí širší kontinuity s sebou může přinášet pocity prázdnoty, nesmyslnosti a zmatení. Prázdnotu pocítujeme, nejsme-li si vědomí svých kořenů, neneseme-li v sobě dědictví těch, kdo tu byli před námi a nejsme-li si vědomí důležitosti svého dočasného správcovství. Mám za to, že právě současná fragmentární doba je pádným důvodem, proč se zabývat tématem stáří, paměti věcí a paměti míst.

Zjednodušeně lze říci, že platí přibližná úměrnost délky linie, kterou jsou jednotlivci či společnost schopni navázat směrem do minulosti, a délky linie, kterou jsou schopni vidět do budoucnosti. Minulost je možno uchovávat jednak v lidské paměti, ale také ve formě záznamů v hmotném světě. Tyto záznamy mají pak schopnost pomocí impulzu vyvolat obrazy, které jsou v paměti již uložené, nebo předat sdělení o minulosti jako novou informaci. Právě tento aspekt je velmi důležitou součástí výchovy k žití osobní zodpovědnosti právě tak jako vědomého prožívání kontinuity s minulostí.

Ve filosofii Henriho Bergsona je vnímána existence člověka kontinuálně a minulost je v ní neoddělitelnou součástí přítomnosti, která se zároveň stává budoucností. Bergson neklade na přítomnost velký důraz, pro něj je nejpodstatnější minulost. Každý subjekt je podle něj tvořen vrstvami minulých obrazů, protože přítomnost se již v současném okamžiku stává minulostí.⁹

„... vědomí znamená především paměť. Paměť nemusí být rozsáhlá, může obsáhnout jen nepatrnou část minulosti, může zachycovat právě jen uplynulý okamžik, kde ale není paměť, není ani vědomí.“¹⁰

Zde je podle mě pregnantně pojmenována role paměti a osobní historie z hlediska jednotlivce a také důvod, proč je nezbytné při pohledu do budoucnosti vycházet z minulosti, ve které je možno nalézat odpovědi na ještě nevyřešené otázky. To platí jak pro velkou historii, kde se tento přístup o možném poučení obecně přijímá, ale také pro malé dějiny každého z nás. Pro člověka je neméně důležité zohlednit to, čím disponuje jako momentální

⁹ MELKOVÁ, Pavla. Prožívat architekturu

¹⁰ BERGSON, Henri. Duchovní energie, str. 12, in Melková, str. 40

správce všeho toho, co nashromáždily generace před ním, a ptát se, jak s tím může naložit.

V této kapitole jsem se z filosofického hlediska podívala na život jako dluh nebo dědictví, na roli jednotlivce v dějinách, vyzdvihla jsem kontinuitu generací jako důležitý aspekt smysluplnosti lidského života, dotkla se otázky paměti a slovy Jana Patočky doložila, že měnit svět je možné jen v nitru člověka.

„Sama existence světa něco „znamená“, svět není němý ani neprůhledný, není mrtvou věcí bez cíle a bez významu.“¹¹

1.2 Paměť místa, místa paměti

Při sledování osudu Josefa Adámka se zaměřím na místa, která pro něj byla nějakým způsobem důležitá, jako rodiště nebo bydliště, a dále na místa, kde se Josef setkával s umělci, o nichž pojednám v dalších kapitolách. Proto v následující kapitole zaměřím svoji pozornost na pojmy paměť, paměť místa, na materii jako nositele paměti, na její podoby, hodnotu a význam a na identifikaci s určitým místem skrze paměť. *„Důležitou součástí celkového obrazu jedince i společnosti je paměť místa. Pokud místo zjednodušeně označíme jako prostor definovaný hmotou, pak primárním nositelem paměti místa je také samotná materie. Přičemž pojem paměť je nutno chápat pouze jako metaforu, neboť paměť je ve skutečnosti vlastností výhradně vědomí a materie je tedy spíše jakýsi nositel spouštěčů paměti ve vědomí než paměť samotná ... Význam paměti nesené materií je tedy ve sdělení, v přenosu informace.“¹²*

Paměť je jedním ze základních psychických procesů, který člověku umožňuje uchovávat a předávat poznatky. Může to být paměť osobní, rodinná, národní a podobně.

Paměť místa je pojem, kterým označujeme způsob, jakým je minulost určitého konkrétního místa připomínána v současnosti. Místa mohou mít paměť spontánní nebo umělou. Umělá paměť místa pomáhá udržovat a předávat kolektivní paměť společnosti. Paměť a historie se dlouho překrývaly. S propojováním a globalizací narůstá význam umělé paměti míst. Studium paměti míst se zabývá mikrohistorie a kulturní historie a je předmětem různých projektů.

Prostor kolem nás je tvořen vrstvami hmoty, které nesou vrstvy paměti. Hodnota paměťové materie nemusí být totožná s hodnotou uměleckou nebo historickou. Nositelem paměti může být i fragment, který není zvnějšku ani cenný, ani krásný. Skoro každý má takové maličkosti, které ho upomínají na příběhy, lidi a místa. Míra hodnoty materie závisí na tom, jak tato materie dokáže vyvolat myšlenku, obraz nebo sdělení. Nezabýváme se předměty, které máme podložené vzpomínkami, protože bychom se tak zbavili i paměti. Nositelem paměti může také být materie sama o sobě: jako třeba kresba dřeva, mapy omítek na zdech, struktury kamenů starých podlah nebo stopy doteku člověka, jimiž mohou být prošlapaný práh, ohlazené madlo schodiště nebo rýhy v dlažbě. Někdy může být nositelem paměti místa i věc tak nehmotná jako barva, světlo či vůně. I ty v nás dokážou vyvolat vzpomínku nebo obraz místa. Naše paměť je

¹¹ ELIADE, Mircea. Posvátné a profánní, str. 15

¹² MELKOVÁ, Pavla. Prožívat architekturu, str. 42

tedy základním předpokladem, který nám umožňuje identifikovat se s místem, s domovem a tedy i se sebou samým.

Paměť potvrzuje naši identitu jako jednotlivce i identitu ve významu společenském. Je nutné také připomenout, že ne vždy jde o zachování paměti. Někdy naopak usilujeme o její vytěsnění. Jindy se paměť může nečekaně vynořit sama. Člověk se sice domnívá, že to, co v životě skryl nebo změnil, je zapomenuto navždy, ale je možné, že se tyto stopy minulosti vyjeví stejně jako podmalby na obrazech starých mistrů a že nám otevřou okno do minulosti, o které jsme neměli tušení.¹³

Paměť se povětšinou nezachová kontinuálně, nepřetržitě. To dokazuje historie. Do osudů lidí a míst, kde žijí, zasahují války, pohromy a jiné formy destrukce. Mizí místa nesoucí paměť a umírají lidé a s nimi paměť uchovávací místa a události. Tak vzniká potřeba vytvářet zástupné a někdy o to silnější ukotvení paměti do nové materie.

S významem paměti pracují také kurátoři výstav v muzeích, když vystavují malé množství objektů, u nichž koresponduje staré a soudobé tak, že mezi oběma časovými rovinami může vznikat dialog. Ten se pak stává další rovinou sdělení. Kontext věcí a artefaktů má totiž potenciál vyvolávat obrazy paměti.

Paměť místa není prokazatelný jev závislý na existenci důkazů. Význam spočívá ve hledání této paměti, a i když ji nenalzáme, naše hledání je smysluplné, protože tímto procesem rozkrýváme vrstvy paměti, které se mohou stát symbolem a také důkazem naší víry v existenci kontinuity generací i přitakáním důležitosti této kontinuity. Posloupnost vyjadřuje opak k dnešní stále se rozrůstající fragmentárnosti, která rozkládá vědomí kontinuity, jež je ale pro naše vědomé správcovství zděděného nezbytné.¹⁴

Paměť, ze které vyrůstá i paměť místa je živá, prožívaná. Chce rekonstruovat minulost, zkoumá a zpřítomňuje ji. Podle francouzského historika Pierra Nora žijeme v přelomové době dějin. Dnes splývá vědomí odtržení se od minulosti a vědomí přerušené paměti. Proto se dnes vědomí kontinuity výrazně přimyká k místům, protože v nich chceme střežit vzpomínky. Paměť je život, nositelem paměti je živá pospolitost, paměť se neustále vyvíjí, je otevřená dialektice vzpomínek a neuvědomuje si deformující proměny, kterými prochází. Paměť je také možné jakkoli používat či zneužívat, někdy trvá ve skrytosti a jindy je zjevná. Je citová a přijímá jen to, co jí vyhovuje. Živí se vzpomínkami, které jsou zobecňující a prchavé. Je otevřena projekcím i cenzuře. Naproti tomu historie vyžaduje analýzu a kritický diskurs. Zatímco paměť ukládá vzpomínku

¹³ Melková, Pavla, Prožívat architekturu

¹⁴ Tamtéž

jako poezii, historie vše proměňuje v prózu. Paměť je vždy mnoho, paměť je kolektivní a individualizovaná. Historie naproti tomu patří všem a zároveň nikomu. Paměť má kořeny v gestu, předmětu, prostoru a obrazu. Historie se zabývá časovými kontinuitami, vývojem věcí a vztahů mezi nimi. Paměť je absolutní, ale historie zná jen relativitu.¹⁵

Místa paměti jsou útočišti, v nichž dosud přežívá něco ze symbolického života, kde žili naši předci. Proto dnes vznikají nová a nová místa paměti.

*„Místa paměti jsou výsledkem napětí paměti a historie, součinností obou faktorů, která způsobuje to, že jeden určuje druhý. Na počátku musí být vůle k paměti.“*¹⁶

V této kapitole jsem nahlédla do spleti pojmů paměť, paměť místa a místa paměti. Lidská **paměť** je pojmem stále ne dost prozkoumaným. Mluvíme-li o paměti, máme na mysli proces vštěpování, poté uchovávání a následně vybavování nějaké zkušenosti.

Pojmem **paměť místa** nemusíme označovat jen nějaké geografické místo, může to být událost, umělecké dílo či jakýkoli objekt, který je schopen zpřítomnit minulé.

Pojmem **místo paměti** opět nemusí být přímo místo, může se jednat o přírodní i lidské výtvoř, které se pojí s příběhem a tím nabývají symbolického rázu. Důvodem jejich existence je pozdrzet nástup zapomnění.

Nadále se budu zabývat pojmem paměť místa, protože se vydám na místa, kde budu hledat vyzařování dávných setkání či stopy jednoho osudu či spíše pohledy a obrazy, které formovaly Josefa a jeho cestu životem.

¹⁵ NORA, Pierre. Mezi pamětí a historií

¹⁶ NORA, Pierre. Mezi pamětí a historií, str. 53, in Politika paměti: antologie francouzských společenských věd, s. 7 - 31.

1.3 Dvacáté století

„V důsledku tzv. Velké války (1914 - 1918) se rozpadly velké říše a tím byly uvedeny do pohybu procesy, jejichž výsledkem byly celosvětové politické, ekonomické sociální a kulturní změny, které činí z dvacátého století jedno z nejdynamičtějších období v historii lidského rodu.“¹⁷

Žitou skutečnost vnímáme jako samozřejmost, jako danost. Ale právě události dvacátého století v českých zemích ukazují, jak velice mohou být dějiny proměnlivé. Sledují osud Josefa Adámka, který se narodil první rok první světové války a zemřel na začátku jednadvacátého století. Ráda bych tedy nastínila události dvacátého století.

Vznik samostatného státu Čechů a Slováků byl nepochybným důsledkem první světové války. Míra politické svobody v Československu byla největší ve 30. letech 20. století, kdy se navíc pojila s výrazným hospodářským, sociálním a kulturním rozvojem. Meziválečné Československo se ujímalo pronásledovaných cizinců a uprchlíků, republika měla velký ekonomický potenciál. Důsledky dohody velmocí ze září 1938 však fatálně ovlivnily další vývoj našeho státu až do konce dvacátého století. Režim tzv. druhé republiky je prvním ze systémů, které ve 20. století omezily politickou, kulturní a společenskou svobodu v naší zemi. Po atentátu na Reinharda Heydricha (1941) se rozpoutal teror, ale nacisté zde vládli tvrdě od svého nástupu roku 1939. Válka s sebou nesla spoustu utrpení a negaci samotné lidskosti a vyžádala si po celém světě 60 milionů obětí. Holocaust se stal nejhrůznější genocidou v dějinách lidstva. Osvobození v květnu 1945 ukazuje na složitost dějin. Úlevu z konce války provázela tzv. retribuice, odplata zejména vůči německému obyvatelstvu. Vlivu Sovětského svazu jako vítězné mocnosti využila Komunistická strana Československa a posilovala svou pozici. Souběh vnitřních i vnějších okolností vedl k převratu, jehož důsledkem byla monopolizace komunistické strany. Následné zestátňování majetku a stalinské represe trvaly až do 60. let 20. století. „Pražské jaro“ rozhodně souvisí s kulturním pohybem nejen v Evropě a také s hospodářskými problémy a s mocenskými boji uvnitř KSČ. Po krátkém uvolnění se velmi rychle navrátila kontrola ze strany KSČ, která zasahovala do všeho: člověk byl pod dohledem od kolébky po hrob až do konce osmdesátých let. Lidé, kteří byli ochotni akceptovat formální kulisy režimu, si žili

¹⁷ Lach, Jiří et al. Československé a české dějiny 20. století, str. 6, <http://www.dejinyvpohode.cz/Articles/2630-2-Ceskoslovenske+a+ceske+dejiny+20+století.aspx>

pohodlně. Opozice byla u nás izolovaná. Velmi důležitým počinem se staly Charta 77, která měla několik stovek aktivních signatářů, a Výbor na ochranu nespravedlivě stíhaných, tzv. VONS. Po nástupu Michaila Gorbačova v Sovětském svazu začal režim viditelně upadat. Rok 1989 se někdy nazývá „rokem zázraků“, protože změny započaly v celém východním bloku. Sametová revoluce neměla jen politické důvody. Roli sehrála i ekonomická neschopnost totalitního režimu.

Přechod od socialismu ke kapitalismu provázela velká očekávání a následné zklamání. Šlo totiž o proměnu tak hlubokou, že jí musely zákonitě doprovázet obrovské problémy. Tyto problémy překryly i negativní zkušenosti s totalitou. Je to právě naše paměť, která se snaží cenzurovat negativní zážitky, a proto se při zpětném pohledu často jeví předešlá údobí dějin mnohem pozitivněji, než jak je vnímali jejich současníci.

Ani posledních dvacet let dvacátého století není černobílou kulisou, ale spektrem jevů a událostí, z nichž mnohé jsou důležité: členství v Evropské unii, členství v NATO či vznik samostatného Slovenska a z toho plynoucí nové uspořádání naší země. Chceme-li shrnout toto poslední období dvacátého století, jeho symbolem by byl určitě internet, který zasahuje do všech sfér života.¹⁸

I když hlavní zvraty dvacátého století jsou všeobecně známy, považovala jsem za užitečné stručně shrnout základní průběh minulého století v našich zemích.

1.4 Náboženská situace

V této kapitole bych ráda pojednala náboženskou situaci v českých zemích ve dvacátém století a to z toho důvodu, že Josef Adámek, jehož životní cestu a přátelské kontakty sleduji, byl katolickým aktivistou a tato jeho činnost jej dovedla až do komunistického vězení. Dvacátému století v našich zemích vládly války, totalitní ideologie a zvraty a ani náboženská situace nebyla v tomto období jednoduchá. Abych nastínila situaci v této oblasti, projdu postupně opět celým stoletím.

V Rakousko-uherské monarchii se naprostá většina obyvatelstva hlásila ke katolickému náboženství, ovšem to bylo často jen důsledkem tradice či společenského úzu. Značná část těchto věřících byli tzv. matrikoví katolíci,

---

¹⁸ Lach, Jiří et al. Československé a české dějiny 20. století

víru nijak nepraktikovali, nechodili například na bohoslužby. Postupně se v rámci našeho území sekularizovaly zvláště Čechy, kde působily různé protiklerikální organizace. Rozdílná situace byla na Moravě, kde měla církev silnou autoritu. Slovensko bylo vždy silně religiózní. Vznik samostatného státu se citelně projevil i v náboženské oblasti. České národní hnutí se identifikovalo s husitstvím, a proto se po vzniku Československa zformovalo protikatolické hnutí, jehož symbolem se mimo jiné stalo i stržení mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze. Toto hnutí bylo silné především v Čechách, na Moravě se projevovalo slabě a na Slovensku téměř vůbec. Evangelické proudy se v nové republice spojily v Českobratrskou církev evangelickou. K judaismu se hlásili Židé zvláště na Slovensku a na Podkarpatské Rusi. Poprvé se objevilo i malé procento těch, kteří byli bez vyznání.

Po mnichovské dohodě se situace opět změnila: katolictví se stalo jednou z hlavních kulturněspolečenských sil, důraz byl kladen na svatováclavský kult. Nacismus aktivně zasahoval proti katolické církvi: byly obsazeny desítky klášterů, omezovány bohoslužby a více než stovka kněží skončila v koncentračním táboře Dachau, kterému se přezdívalo největší fara Evropy, neboť zde byli internováni kněží různých národností. Církev se aktivně podílela na odboji. Odlišná situace byla jen na Slovensku, v jehož čele stál katolický kněz Jozef Tiso. Odtud později komunisté odvozovali lživá tvrzení, že katolická církev kolaborovala s nacismem.¹⁹

Po převratu v roce 1948 si KSČ uvědomovala, že proti katolické církvi nemůže vystupovat otevřeně, protože se k ní hlásilo 80 % obyvatel a měla vzhledem k pronásledování za německé okupace vysokou prestiž. Proto se KSČ snažila izolovat katolickou církev od Vatikánu. Církevní hierarchie odmítala s komunisty spolupracovat. Ti se proto rozhodli pro převrat uvnitř katolické církve, ale tato akce skončila fiaskem. KSČ tedy změnila strategii a proti katolické církvi nastoupila politika represe. K nekatolickým církvím měl režim odlišný postoj, protože byly organizovány na národní úrovni a neměly nadnárodní centrum. Také často vycházely z odkazu husitství a byly spíše levicově orientovány. Nekatolické církve nebyly represemi stíhány v takové míře jako církev katolická. Ta přišla o veškerý majetek, biskupové byli uvězněni a namísto nich byli jmenováni lidé loajální k režimu.

V období 50. a 60. let minulého století proběhly stovky procesů s kněžími, řeholníky i věřícími. Při ozbrojeném přepadení klášterů, které tímto přestaly existovat, bylo do pracovních táborů odvezeno přes 12 000 lidí. Komunisté vybudovali systém ateizace společnosti, který zahrnoval všechny aspekty

¹⁹ Lach, Jiří et al. Československé a české dějiny 20. století

života člověka: vítání občánků, ateisticky zaměřené vzdělávání, povinný civilní sňatek či výstavba a propagace krematorií.

Pražské jaro se projevilo i v náboženské oblasti. Vzniklo tzv. Dílo koncilové obnovy, internovaní biskupové se vrátili, opět se vyučovalo náboženství a pro studenty se otevřely teologické fakulty.

Toto uvolnění ale netrvalo dlouho a nastala normalizace. Vše se opět vrátilo do starých kolejí a ateizační kampaň nabírala na síle.

Silou působící proti těmto politickým tlakům bylo působení odpůrců komunistického režimu. Vedle občanského disentu tu byl i disent náboženský, který zahrnoval tajnou výuku náboženství, tajné bohoslužby, letní aktivity pro mládež, studium teologie či svěcení kněží. Kvůli nesvobodě musely být všechny tyto běžné aktivity vyvíjeny ilegálně, v tzv. podzemní církvi.

V roce 1978 byl zvolen novým papežem rodák z Polska. Tato skutečnost se stala důležitým impulsem k náboženské obnově, pro věřící bylo velkou vzpruhou, že je Jan Pavel II. z východního bloku. Ze všech zemí východního bloku to bylo právě Československo, kde byli komunisté v programové ateizaci obyvatelstva nejúspěšnější. Tento úspěch komunistů je dán i tím, že mohli plynule navázat na sekularizační a protikatolické tendence v českém národním hnutí, které vycházelo z husitství z dob Rakousko-uherské monarchie. Zatímco v roce 1950 bylo bez vyznání 5 % obyvatel, v roce 1991 to bylo 56 %.

Po roce 1989 nastává krize všech tradičních církví. V roce 1991 se ke katolické církvi hlásilo 39 % obyvatelstva, ale mnozí z nich tak činili ze sympatií k instituci, která představovala opozici vůči komunistickému režimu. Za negativní obraz katolické církve je zodpovědná i církev sama. Nedokázala zužitkovat obrovský morální kredit, který měla po roce 1989. Lidé si začali spojovat církev pouze s restitucemi. Ve vztahu k církvi také působí stereotypy vnucené

komunismem (kněžská touha po majetku, upalování kacírů, tmářství apod.). Roli hrál i fakt, že se církev nedostatečně vypořádala s kněžími kolaborujícími s komunismem. Úbytek věřících se vztahuje i na ostatní církve (československou husitskou a českobratrskou). Jedním z důvodů této situace je i import exotických a atraktivních nových náboženství. I když se v České republice 60 % obyvatel nehlásí k žádné církvi, nelze naši zemi považovat za nejateističtější zemi Evropy, i když to Češi sami o sobě často prohlašují.²⁰

---

²⁰ Kour, Petr et al. Diktatura versus naděje, Pronásledování římskokatolické církve v Československu v letech 1948 - 1989

1.4.1 Krása a umění

V této kapitole bych se chtěla věnovat pojmu umění a roli krásy v životě jednotlivce a také schopnosti umění vytvářet smysluplné prostředí a vztahy i v době totalitní ideologie. V životě Josefa budu totiž sledovat jeho kontakty s některými umělci v období totality a také jeho vlastní úsilí, které vyvíjel jako vydavatel samizdatu.

Umění

„Umělecké dílo ve své nenahraditelnosti není pouhým nositelem smyslu, smysl díla je spíše v tom, že tu je... Je tu jednou provždy, k zastižení pro toho, kdo se s ním setká ... Jde o to skrýt smysl v něčem pevném tak, aby neodplynul nebo neprosákl pryč, nýbrž aby zůstal pevně zajištěn v uspořádání útvaru.“²¹

Otázka po ospravedlnění umění není jen aktuální téma, ale je to i téma velmi staré. V pozdně antické kultuře byl obraz potlačován. Pro náš podvědomý základ vnímání umění byl velmi důležitý nový smysl, který křesťanská církev (po období obrazoborectví v 6. - 7. století) našla pro výtvarné umění, (později i pro poezii a vypravěčství) a který tyto kulturní oblasti legitimoval. Aby totiž mohli lidé vnímat novou zvěst křesťanství, bylo potřeba předávat ji jinak než slovy, protože gramotnost či znalost latiny nebyly rozšířené. Vznikala tedy vyprávění v obrazech („bible pro chudé“), což se stalo určujícím motivem pro ospravedlnění umění na Západě. Vytvořilo se tak, spolu s obnoveným zájmem o umění Řecka a Říma, tvarosloví pro obecné obsahy našeho porozumění, které ve stejné linii trvalo až do konce 18. století. Umění tehdy uskutečňovalo samozřejmou integraci mezi obcí, společností a církví, ale tato komplexní samozřejmost se již dávno vytratila. Na těchto základech ovšem spočívá fenomén umění, a je proto dobré se o něm na začátku kapitoly zmínit.²²

Samozřejmé porozumění vizuálnímu umění bylo nejprve nabouráno porušováním či odmítáním používání centrální perspektivy. Tím se ale zobrazování v devatenáctém století otevřelo moderním tendencím, kdy už nestačí jen vidět přijímajícím pohledem, ale pro porozumění je třeba vlastní činný přístup k vnímanému. Velké umění minulosti i umění moderny patří nerozdílně k sobě. Dnešní umělec by nemohl dospět ke svým výrazovým prostředkům, kdyby neznal jazyk tradice. Paměť a vzpomínka, které zahrnují tradice umění, a odvaha

²¹ Gadamer, Hans-Georg. Aktualita krásného, str. 40

²² Gadamer, Hans-Georg. Aktualita krásného

nového experimentování jsou uplatňováním téhož ducha. Moderní umění si jen tuto součinnost žádá radikálněji.²³

Umění za totality

Protože se budu zabývat dvacátým stoletím, podívám se na umění a zvláště výtvarné umění v tomto období. Jak jsme shrnuli v kapitole mapující historii 20. století, bylo toto století v naší zemi neobyčejně proměnlivé. Po období první republiky, která se projevovala živým kulturním kvasem a kdy se Praha stala druhou Paříží, nastalo po druhé světové válce období totality, kdy tomu bylo naprosto jinak. Komunistický režim ohrožovaly nejen texty, jako byla Zpráva o třetím hudebním obrození, základní text Charty 77 nebo Několik vět, ale i obrazy. I když se normalizace cítila znejistěna každým svobodným projevem, úspěchy jako například zájem o české umění na světových výstavách Expo 1958 v Bruselu nebo 1967 v Montrealu byly pro totalitní režim velmi důležité.

Ale nové trendy jako například happening, konceptuální umění či Fluxus byly pro tajnou policii nečitelné. Proto byli sledováni a kádrováni spíše lidé než jejich akce a díla. Režim se cítil stále ohroženější i výtvarným uměním, které nacházelo sympatie za hranicemi, kde se formovala podpora disidentskému umění. Ta vyvrcholila, když se v roce 1977 prosadilo, že se bienále V Benátkách bude tematicky věnovat kulturnímu disentu ve východní Evropě. I naprosto neangažované sochy či obrazy se stávaly zbraněmi „studené války“. Kromě osobností jako byli Ivan Martin Jirous nebo jeho protipól Milan Knížák měla česká výtvarná scéna za totality řadu dalších osobností, aktivit, setkávání a výstav, které byly zakázány.

Situace umělců, kteří tvořili umění pro sakrální prostory, byla velmi podobná. Protože stát vyvíjel úsilí o ateizaci obyvatel, byly jakékoli formy aktivity v křesťanském prostředí postihovány. Přesto i v období normalizace vznikala pozoruhodná díla: výtvarná, sochařská i architektonická.²⁴ Některými z nich se budu zabývat v dalších kapitolách.

²³ Bláha, Jaroslav. Výtvarné umění a hudba I/1, Tvar, prostor a čas

²⁴ Vodrážka, Mirek, Výtvarné umění a jeho subverzní role v období normalizace: Demytologizační a detektivní příběh

Krása

„Bez jakéhokoli účelového vztahu, bez možností očekávání jakéhokoli užitku, naplňuje se krásné jistým druhem sebeurčení a dýchá radostí z představování sebe sama.“²⁵

Díky krásnému se nám daří rozpomínat se na pravý svět. Pro duši, která ztratila křídla, protože je zakletá do pozemské tíže a proto se už nedokáže povznést k výšinám pravdy, existují na tomto světě zkušenosti, díky kterým mohou křídla zase narůst: zkušenosti s láskou a s krásou. Podstata krásy je svým způsobem zárukou, že přes veškerou pokřivenost a nedokonalost neleží pravda v nedostižné dálce, ale že se s ní můžeme setkávat. Funkcí krásného je překlenovat propast, která zeje mezi ideálem a skutečností.²⁶

A právě proto, že nás zkušenost s krásným přesahuje, mohla pomoci cítit se svobodným i člověku v totalitě. Proto umění tak znejistovalo a děsilo tehdejší politickou garnituru. Člověk ze své podstaty totiž tento přesah vnímá a zážitek s krásným jej může naplnit radostí, ale i strachem. Strachem ale jen v případě, že je člověk uvězněn v hmotě a že tvrdošíjně popírá jakýkoli přesah z materiálního světa a bojí se ho.

---

²⁵ Gadamer, Hans-Georg, Aktualita krásného, str. 17, Triáda 1977, ISBN 80-86138-48-8

²⁶ Gadamer, Hans-Georg. Aktualita krásného

1.5 Josef Adámek a jeho životní cesta dvacátým stoletím

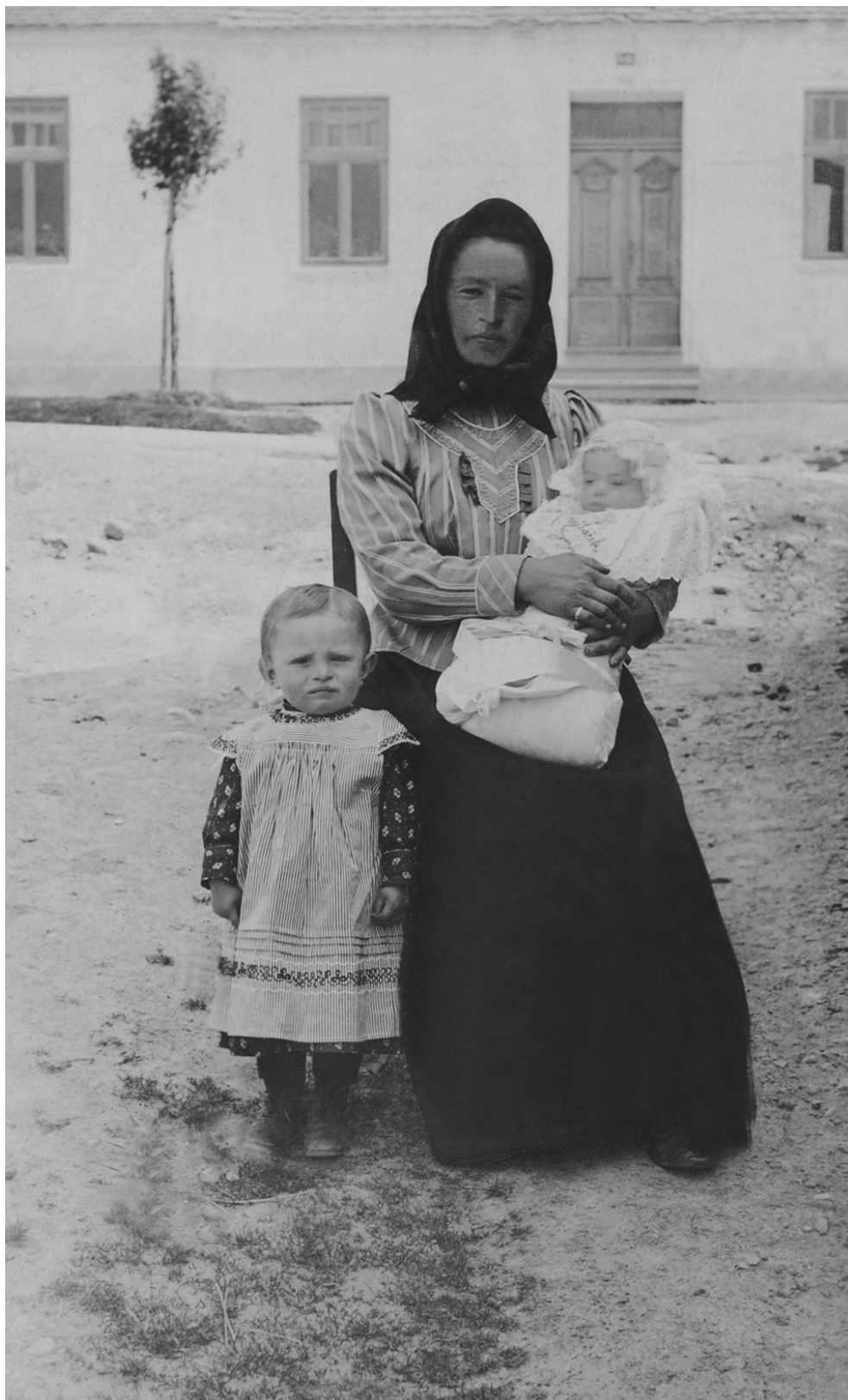
Obr. 1 Josef Adámek

Dětství: rodiče, válka, škola

Josef Adámek se narodil 27. srpna 1914 v obci Višňové na Moravě. Otec Josef (narozen 1883) nastoupil několik dnů po jeho narození vojenskou službu jako desátník ve Znojmě. Pobýval zde do ledna 1916, kdy byl poslán do Haliče. Ze Znojma se občas dostal k rodině a po odvelení do Haliče psal své ženě Klotildě Anežce (narozena 1891) téměř každodenně korespondenční lístky, které po něm zůstaly jako památka. V březnu 1916 se manželům Adámkovým narodil druhý syn Stanislav. Maminka Anežka se nechala s oběma syny vyfotografovat a fotku poslala manželovi na frontu. Na posledním lístku z 3. 6. děkuje Josef za fotografii, na které poprvé uviděl svého mladšího syna. Dne 10. 6. padl a pohřben je neznámo kde.

Anežka se znovu provdala za legionáře Ignáce Kudláčka, přítele svého padlého manžela, a měla s ním další čtyři děti. Zemřela v roce 1946.

V roce 1920 nastoupil Josef do základní školy ve Višňové. Jeho spolužákem byl pozdější známý teolog a bojovník za lidská práva Josef Zvěřina. Oba Josefové se stali přáteli na celý život. Josef odebíral křesťanské a zemědělské časopisy, protože rád a hodně četl. Chtěl se stát zahradníkem, ale maminka rozhodla, že půjde na obchodní akademii a stane se obchodním příručím v Brně. Musel tak v srpnu 1928 odejít z rodné vsi do města, kde bydlel u svého strýce. Zpočátku to bylo pro něj velmi těžké, ale později se aktivně zapojil do hnutí Orla a účastnil se sletů. Stal se pokladníkem Jednoty a organizoval slety i v cizině. V roce 1935 už organizoval i volby za Lidovou stranu.

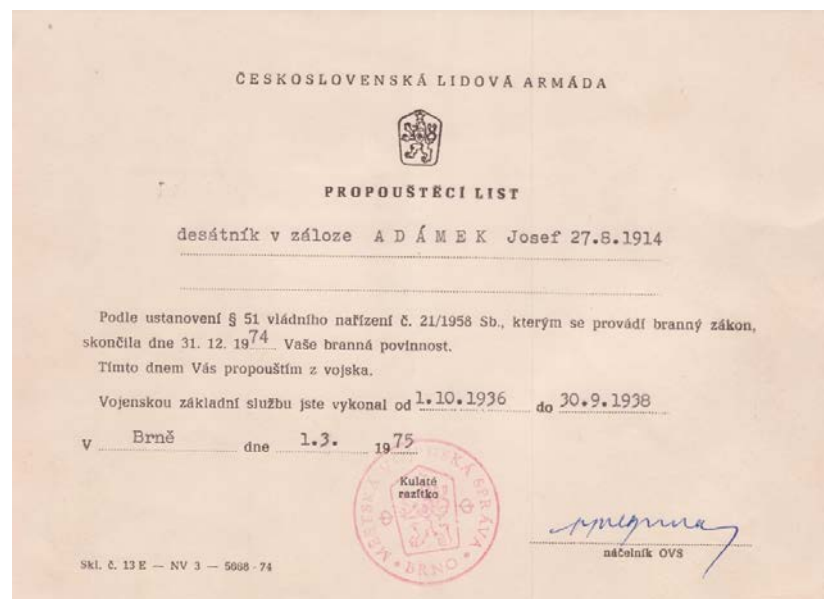

Obr. 2 Klotilda Anežka s Josífkem a novorozeným Stanislavem: snímek, který zaslala svému manželovi na frontu. Krátce poté, co ho obdržel, padl (1916). Na fotografii měl poprvé možnost vidět svého druhorozeného syna.

Mládí: vojna, zaměstnání, válka

Od října 1936 do září 1938 byl Josef na vojně u telegrafního praporu v Brně. Zažil zde mobilizaci.

Po návratu z vojny chtěl jít pracovat k Baťovi, a protože k přijetí bylo nutné umět anglicky, přihlásil se na English Institute na roční kurs zakončený státní zkouškou. Zkoušku úspěšně složil a později tlumočil v Plzni Američanům. K Baťovi už ovšem nenastoupil, protože vypukla II. světová válka. Někdy v této době vstoupil Josef do řádu dominikánů jako terciář. To znamená, že nepřebýval v klášteře, ale žil v souladu s dominikánskou spiritualitou jako laik. Byl nucen přijmout místo skladníka ve Škodových závodech v Adamově. Orel byl zakázán. Mnozí členové byli popraveni. Částečně fungovalo Sdružení katolické mládeže (SKM), kde byl Josef aktivní a tajně pro ně v práci rozmnožoval protinacistické letáky. V SKM získal přátele, mimo jiné i Jana Nepomuka Lobkovice. Během války zkonstruovali Němci v Adamově ofsetové stroje, které představovaly výrazný posun v technice tisku. Tyto stroje byly rozloženy na díly a převezeny do Cvikova, kde zůstaly do roku 1953. Tehdy se začaly kompletovat a Josef v rámci jejich sestavování podal dva zlepšovací návrhy, i díky kterým se výroba ofsetových tiskařských strojů v Adamově rozběhla. Tady se Josef seznámil s konstrukcí i s možnostmi ofsetového tisku a zde někde možná začíná jeho vášeň pro tisk a rozmnožování textů. Zlepšovací návrhy byly honorovány a Josef jich podal později ještě několik a finančně tak přispíval do rodinného rozpočtu. Po válce se Škodovka změnila na Adamovské strojírny a stala se převážně zbrojním podnikem pro Sovětský svaz. Josef zde pracoval do roku 1968.

Obr. 3 Josef sloužil na vojně u telegrafního praporu v Brně

Manželství, rodina, děti

V roce 1943 pozvali přátelé z SKM Josefa na akci do Plzně a do Domažlic. Josef se zde setkal se slečnou Marií Kůglovou (1925). Josef sám ve svém autobiografickém líčení tuto situaci popisuje: „V tom roce mě tehdy na 8. srpna pozval Holeček do Plzně. ‚Co uvidím v začouzené Plzni?‘ ‚Nejedem jen do Plzně, ale do Domažlic, tam něco uvidíš.‘ To bylo dobré, opravdu jsem uviděl.”²⁷ S Marií si povídali tak zaujatě, že ani nevnímali přednášku u pomníku Jana Sladkého Koziny. Josef a Marie si začali denně psát dopisy. Příležitostí setkat se nebylo mnoho, byla válka. Viděli se celkem osmkrát, a už při čtvrtém setkání se rozhodli pro manželství. Svatba se konala 2. července 1944 v Domažlicích, ženichovi šel za svědka jeho otčím, Ignác Kudláček. Mladí manželé zůstali bydlet u Mariiných rodičů. Josef nadále pracoval v Adamově, takže musel bydlet na svém podnájmu v Brně a za rodinou jezdil jedenkrát za měsíc na tři dny. Tato situace trvala tři roky, během kterých se manželům narodily dvě děti. V roce 1945 dcera Jenka, a to právě v době, když Američané bombardovali Plzeň, což bylo slyšet až v Domažlicích, a v roce 1946 Ludmila. Josef našel v Brně bydlení a rodina mohla být pospolu. Byt byl dvoupokojový s pokojíkem pro služku, pavlačový. Z oken bylo dlouho vidět vybombardované okolní domy. Třetí dítě, syn Pavel, se už narodil v roce 1948 v tomto bytě v ulici Příkop, kde s rodinou bydlel po nějakou dobu i podnájemník, pan Herzán. Manželé začínali společný život bez finančních prostředků, museli žít velmi skromně. Brzy ale potřebovali sami více prostoru, protože rodina se rozrůstala. V roce 1950 se narodil syn Petr, v roce 1952 dcera Marie a o rok později dcera Zdislava. V roce 1955 se narodila Anna. V malém bytě se už tísnili rodiče a sedm dětí. Josefovi se podařilo byt vyměnit za větší a rodina se stěhovala do klidné Jiráskovy čtvrti do třípokojového bytu na náměstí Míru hned vedle školy a kostela. Zde začaly dětem ve škole problémy: často musely poslouchat jízlivé poznámky učitelů, protože chlapci ministrovali v kostele, kam celá rodina pravidelně chodila.

V pořadí osmé dítě, dcera Anežka, zemřelo na srdeční vadu krátce po narození v roce 1957. Syn Josef se narodil v roce 1959, následující rok se narodil Evžen a po něm Stanislav. V roce 1966 se manželům narodila dvojčata Vojtěch a Milada. Manželé měli šest synů a šest dcer. Rodina později získala další byt ve stejném domě, takže vždy čtyři děti měly společný pokoj.

²⁷ Adámek, Josef. Vlastní životopis, str. 2

Obr. 4 V roce 1943 se Josef v Domažlicích setkal se slečnou Marií Kůglovou

Obr. 5 Svatba se konala 2. července 1944 v Domažlicích

Obr. 6 Rodina se postupně rozrůstala

Manželka Marie

Josef Adámek při každé příležitosti chválil svoji ženu a každý s ním musel jen souhlasit. Bez jejího bezmezného optimismu a pevné víry by nebylo možné, aby Josef mnohé své aktivity dotáhl do zdárného konce. Marie se narodila 1. 4. 1925 a snad toto aprílové datum jí dalo do vínku nadhled a smysl pro humor. Po matce pocházela z rodu Jana Sladkého Koziny ze Starého Klíčova u Domažlic. Tatínek Martin pracoval jako listonoš, měla jednoho bratra. Po ukončení měšťanské školy absolvovala už za protektorátu Živnostenskou pracovnu, kde se vzdělávala například v předmětech „nauka o kroji a vkusu“ a „kreslení střihů a vyšívání“. Znalost šití se jí ale později rozhodně hodila. Vdávala se velmi mladá a s přestěhováním se do Brna se dostala do docela jiného světa. S rozrůstající se rodinou musela být stále schopnějším organizátorem. Řídit tak velkou rodinu, když navíc neměla mnoho peněz, bylo náročné. Všechny děti musely pomáhat, měly rozdělené úkoly. Přivydělávala si šitím nebo hlídáním dětí. Bývala přísná, ale jinak to nešlo. Josef byl zaujat svými projekty, dojížděl do zaměstnání a celá tíha každodenního rodinného života byla na ní. Marie vždy stála za svým mužem, byla mu oporou a v jeho díle mu pomáhala, psala i prezidentu Husákovi žádost o milost pro svého manžela, který byl ve svých 68 letech odsouzen k pobytu ve vězení. Byla to statečná žena. Za normalizace byla oceněna stříbrnou medailí za mateřství a finanční odměnou 150 Kčs, ale nárok na důchod neměla, protože nesplňovala zákonný počet odpracovaných let. Musela i v pokročilém věku hlídat děti nebo pracovat jako uklízečka, aby jí byl ve stáří přiznán alespoň minimální důchod.

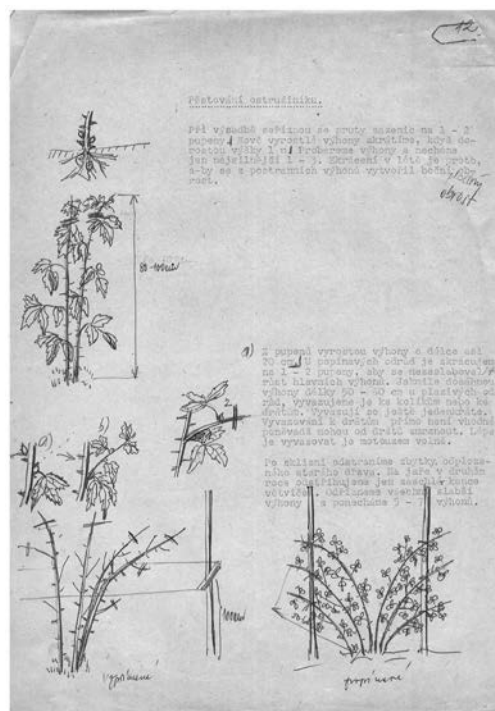

Obr. 7 Marie se narodila 1. 4. a snad toto datum jí dalo do vínku nadhled a smysl pro humor

Zahrada, sadovnictví

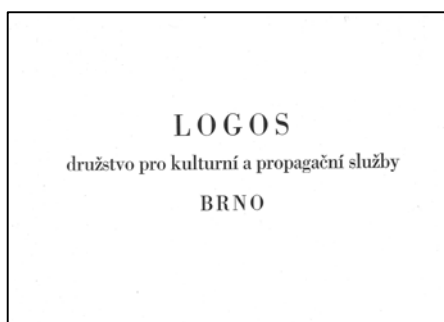
Velkou Josefovou vášní bylo zahradničení. Po základní škole se chtěl vyučit zahradníkem, ale maminka rozhodla jinak. Adámkovi si v Brně koupili koncem padesátých let zahradu a Josef se do pěstování pustil naplno. Se zvědavostí sobě vlastní studoval literaturu, zlepšoval postupy a vymýšlel nové. Pěstoval zeleninu, jahody v záhonech-pyramidách a růže, ale zvláště ho zajímalo sadařství. Šlechtil speciální odrůdy jabloní, například odrůdu Wagenerovo nebo některé renety. Naučil se roubovat stromy tak, že k němu ostatní členové Československého zahrádkářského svazu chodili pro rady. O stříhání stromů a roubování i přednášel a psal články do odborných časopisů. Pro zahrádkářský svaz tiskl a vydával literaturu. Například brožuru Ovocné odrůdy Brněnska. Zajímalo se také o chemii a dobře se vyznal ve složení přípravků jak ke hnojení, tak k ochraně rostlin. Zahrada byla asi jen tři kilometry od domova, takže tu Josef pracoval v každé volné chvíli, měl to tu rád. Kromě výhod ve formě výpěstků, které rodina nemusela kupovat a měla k dispozici, měla zahrada pro děti i odvrácenou tvář. Jednak zde musely pracovat, a to klidně i v noci ve světle baterky, když bylo potřeba převozit hnůj. Josef je také nutil, aby přebytky, jako například saláty, chodily prodávat. Musely zvonit dům od domu a nabízet salát, za který dostaly jednu korunu. Odměnu za svou práci nedostávaly. Rozumělo se samo sebou, že budou poslouchat rodiče a pracovat na společném díle. Tuto opečovávanou zahradu Josef prodal, když se rozhodl založit tiskařské družstvo LOGOS.

Obr. 8 Josef se do pěstování pustil naplno, se zvědavostí sobě vlastní

Tiskařské družstvo LOGOS

Družstvo bylo založeno 25. 3. 1969. Kromě Josefa zde byl i jeho kolega a přítel z Adamovských strojírén Václav Písařík, akademický malíř Jiří Šindler, Josefova manželka Marie a dcera Zdislava, celkem 9 lidí. Na ofsetový stroj formátu A3 na přímluvu kardinála Trochty zapůjčily bezúročně své osobní úspory řeholní sestry. S vizí družstva přišel Josef, ale jeho hybnou silou, sekretářkou, účetním, poslíčkem i tím, kdo stohy textů přenášel na zádech, byla Marie. Později se podařilo otevřít ještě pobočku tiskárny v Olomouci. Družstvo pracovalo pro tři křesťanská nakladatelství: Vyšehrad, Charitu a Avicenum. LOGOS byl ve své době jediné tiskařské družstvo, které tisklo křesťanskou literaturu. Poptávka byla veliká. První prací byla encyklika papeže Pavla VI. *Humanae vitae* v nákladu 12 000 kusů. Kromě knih tiskli a samostatně vydávali i množství grafických listů nejen současných autorů, jako například Ludmily Jandové, ale i Josefa Floriana a jeho synů. Edici *Dobré dílo* Josefa Floriana se v nakladatelství LOGOS podařilo vydat celé.²⁸ Jednou z prvních zakázek bylo také vydání nových liturgických knih, protože krátce před tím proběhl v církvi II. vatikánský koncil a bohoslužebným jazykem se stala místo latiny čeština. Bylo třeba knihy vytisknout urychleně. Nastalo neuvěřitelné vypětí. Sazeč v Praze mohl vysázet denně jen čtyři stránky, protože měl málo speciálního písma. Tyto čtyři stránky se vozily do Brna, kde se na nich dále pracovalo, večer je přebíral Josef a v noci je připravoval, aby je ráno předal tiskařům. V co nejkratší době bylo nutno zhotovit 100 000 stran. Díky všem zúčastněným se dílo podařilo a liturgické knihy se dostaly včas do všech farností. Česká církev tak byla mezi prvními, kdo začal církevní rok 1969 s novým, krásně provedeným mešním řádem.²⁹ S utužováním normalizace bylo jasné, že režim hodlá LOGOS zlikvidovat. Do roku 1971, kdy ke zrušení došlo, zde vytiskli 600 000 křesťanských publikací.

Obr. 9 LOGOS byl ve své době jediné tiskařské družstvo, které tisklo křesťanskou literaturu

²⁸ Havlíčková, Helena. *Dědictví. Kapitoly z dějin komunistické perzekuce 1948-1989.*

²⁹ Pohunková, Dagmar. *Akce jako ze špionážního filmu*

Ilegální aktivity

Už v roce 1946 zakládal Josef jako protipól Spolku přátel SSSR Spolek přátel USA. Byl zatčen a strávil čtyři dny ve vazbě. Poté byl odsouzen k peněžité pokutě.

V roce 1971 byl Josef po likvidaci družstva Logos bez práce. V srpnu pak nastoupil jako tiskař do tiskárny v Tišnově. Vždy v pátek, když provoz skončil, zde tiskl až do ranních sobotních hodin texty, které chtěl sám vydávat. Snažil se tak pokračovat v díle, které bylo režimem zlikvidováno. Texty nosil v batohu domů k dalšímu zpracování. Pomáhala celá rodina. Velký rodinný stůl byl zároveň knihařskou dílnou, kde každý člen domácnosti prováděl některý z nezbytných úkonů. Tři z Adámkových dětí se vyučily v oboru, takže mohly kvalifikovaně pomáhat. V roce 1974 odešel Josef do důchodu, to ale naprosto neznamenalo odpočinek. Josef dokázal tištění textů zorganizovat na neuvěřitelných místech: v Domě dětí a mládeže, v Geotestu nebo na krajském národním výboru. Všude tady pro něj stateční lidé tajně rozmnožovali zakázanou literaturu a hodně při tom riskovali. Okopírované texty se dávaly do kufrů a batohů a jezdily sem pro ně především Adámkovy děti. Těm to ale nepřipadalo nebezpečné, bylo to pro ně přirozené a normální. Některé z dětí už převážely kovolisty a vytištěné texty i v předškolním věku. Ženy přátel, které byly na mateřské dovolené, opisovaly texty na psacích strojích doma. V domácnosti Adámkových měli dvanáct psacích strojů. Texty se také fotily na kopírovacím stroji a přenášely na kovolisty. Jak děti dorůstaly, vydávaly si i knihy, které zajímaly je samé. Tak Josef mladší vydal například básně Ivana Martina Jirouse Labutí písně i s ilustracemi. Josef dokázal pro spolupráci získat spoustu lidí. Celkově vydal se svými spolupracovníky milion a půl knih.³⁰ Je to naprosto neuvěřitelné. Není jasné, kolik titulů se pod tímto číslem skrývá. Samizdat totiž nikdo nepodepisoval, a tak na tuto otázku zatím neumí odpovědět ani Jiří Gruntorád z Libri Prohibiti. Dnes je to možná nepředstavitelné, ale knihy se samozřejmě rozdávaly zdarma, byly určeny jen k přečtení a předání dál. Nebylo ani radno takové knihy doma přechovávat. Nikdo si nemohl být jist, nakolik jej Státní bezpečnost sleduje. Josefa a jeho vydavatelské aktivity sledovala StB pozorně.

Byt manželů Adámkových se nacházel ve druhém patře činžovního domu. Ve skutečnosti tu rodina měla byty dva. Kromě toho byl na patře byt pana Ladislava Havla, který vždycky, když k Adámkovým někdo přicházel, šel venčit svého psa, aby se podíval, kdo jde na návštěvu. Pes pana Havla byl asi ten

³⁰ Česká televize, <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10214731066-zpravy-z-domova-a-z-domovu-1989/209572233510010>

nejspokojenější pes v Brně, protože nikdo jiný nemohl venčit psa tak často. K Adámkovým totiž chodily návštěvy neustále. Člověk si nikdy nebyl jist, koho zde potká. Cizinci, spolupracovníci z disentu, tajně vysvěcení kněží, básníci, umělci z undergroundu, stále zde bylo plno. Josef pořádal doma přednášky Stanislava Krátkého, navštěvovala ho dcera Václava Renče, probíhaly zde společné duchovní obnovy či domácí mše svaté. Často bylo v třípokojovém bytě na náměstí Míru třicet i čtyřicet lidí; přesto tam zatím nikdy nevtrhla policie. Chartu 77 Josef Adámek nepodepsal. Podepsali ji ale jeho synové a vnuk. Ne snad že by se bál, nechtěl ale ohrozit své vydavatelské dílo.

Obr. 10 Když provoz skončil, tiskl až do ranních hodin texty, které chtěl sám vydat

Obr. 11 U Adámků probíhaly společné duchovní obnovy či domácí mše svaté

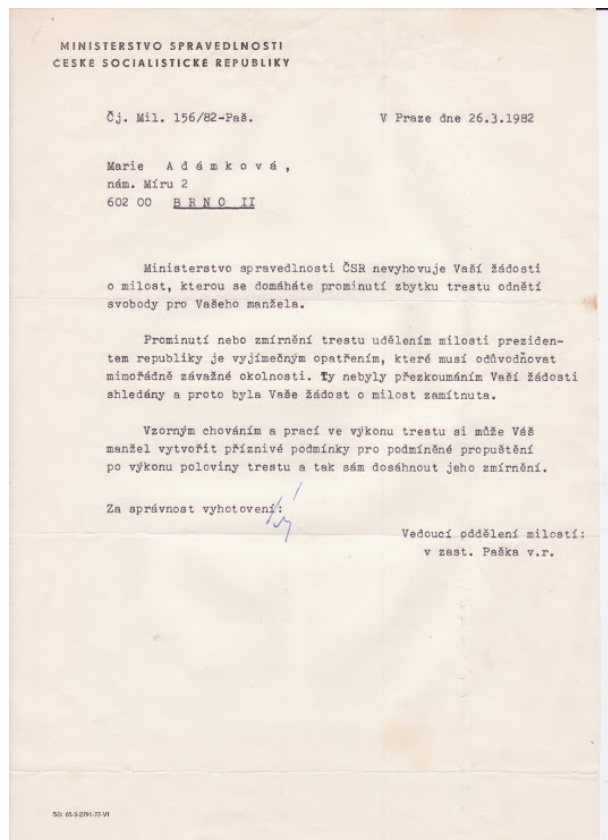
Vazba, vězení

Dne 10. září 1979 se Josef nad ránem vrátil od přítele Jana Krumpholce z Radíkova, v jehož sklepě v rodinném domě byla tiskárna. Velmi brzy ráno vtrhla k Adámkům policie s příkazem k domovní prohlídce. I když s tím Josef vlastně počítal, bylo to náročné. Příslušníci prohledali celý byt, všude byla spoušť. Sepisovali dlouhé seznamy zabavených předmětů. Dětem dovolili jít do školy, ale prohlédli i jejich školní tašky. Z bytu odvezli několik nákladních aut knih, sebrali psací stroje, zásoby papíru, kontakty. Domovní prohlídka trvala několik hodin. Odpoledne v poutech odváděli Josefa. Jeho syn Josef scénu pohotově vyfotil z balkónu a fotku poslal francouzským přátelům.³¹ Za několik dní uveřejnily snímek některé světové agentury. Zvedla se vlna solidarity. Začaly přicházet dopisy a pohlednice vyjadřující podporu z celého světa. Josef byl vzat do vazby, stejně jako Jan Krumpholc, Josef Vlček, Jan Odstrčil, a kněží František Lízna a Rudolf Smahel. Skupina měla štěstí: vláda zrovna jednala s Vatikánem a papež Jan Pavel II odmítl pokračovat v jednání, dokud nebudou propuštěni. Po čtyřech měsících se všichni vrátili domů. Soudní přelíčení bylo stanoveno na září 1981 v Olomouci. Přelíčení mělo být veřejné, ale nikoho z mnohých přátel, kteří se u soudu shromáždili, aby obžalované podpořili, do soudní síně nevpuštěli. U všech, kteří se odmítli rozejít a čekali na vynesení rozsudku, byly v následujících dnech provedeny domovní prohlídky. Přelíčení trvalo dva dny. Nakonec byli všichni obžalovaní odsouzeni k nepodmíněnému trestu: Jan Krumpholc na tři roky, P. Rudolf Smahel na dva roky, Jan Odstrčil na deset měsíců a P. František Lízna, Josef Vlček a Josef Adámek na dvacet měsíců. Josefovi pro nemoc a stáří snížili trest o šest měsíců. V roce 1982 ve svých 68 letech nastoupil trest odnětí svobody na deset měsíců v Ostrově nad Ohří ve věznici pro staré a invalidní osoby. Manželka Marie se pokoušela žádat prezidenta Husáka o milost, ale bezvysledně. Josef psával z vězení dlouhé dopisy. Bylo totiž zavedeno, že manželce bylo možno psát v určitém rozsahu a každému dítěti také. Josef toho využíval a psal všem dětem jmenovitě, takže dopisy byly opravdu dlouhé. Marie s dvojčaty za ním jezdila na návštěvy.

³¹ Česká televize, <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10214731066-zpravy-z-domova-a-z-domovu-1989/209572233510010>

Obr. 12 Otmar Oliva - kresba z kriminálu

Obr. 13 Marie se pokoušela žádat prezidenta Husáka o milost, ale bezvýsledně

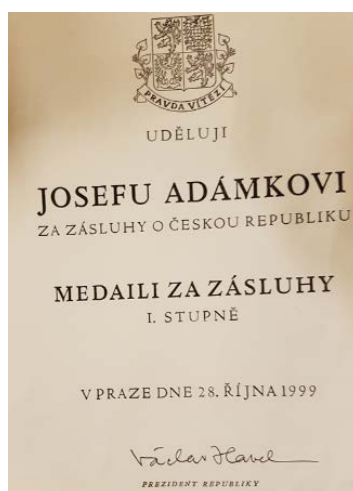
Aktivity po návratu z vězení, revoluce, vyznamenání

Po návratu z vězení Josef omezil co do rozsahu vydávání knih. Roky ho trápilo organizované zabíjení nenarozených dětí. Začal rozesílat adopční modlitby k ochraně nenarozeného života, což vedlo k založení stejnojmenné organizace. To byla jeho hlavní aktivita, které se cele věnoval. Rozmnožoval texty a letáky s touto tematikou, organizoval petiční akce, oslovoval lékaře. V roce 1987 pomáhal Augustinu Navrátilovi s petiční akcí 31 bodů, která požadovala náboženskou svobodu v naší zemi. Podepsané petiční archy vozil Josef přímo kardinálu Tomáškovi. Pod peticí se podařilo získat 650 000 podpisů. Jednalo se o největší petiční akci ve východním bloku.

Po sametové revoluci byl Josef spolu se všemi ostatními ze skupiny „Olomouckého procesu“ rehabilitován. Změnu režimu vítal se zadostiučiněním. Věděl, že i jeho dílo k této změně přispělo. V nových podmínkách se otevíraly obrovské možnosti. Josef chtěl znovu obnovit družstvo LOGOS. Se stářím ale už přišly i zdravotní problémy, a tak se jeho plány nezdařily. Josef stále udržoval styky s přáteli s disentu, cestoval vlakem po celé České republice a udržoval čilou korespondenci. Celý svůj život usilovně pracoval na poli duchovního vzdělávání.

Dne 28. 10. 1999 přijal Josef Adámek z rukou prezidenta Václava Havla medaili za zásluhy 1. stupně.

Manželé Adámkovi vychovali dvanáct dětí, mají 36 vnoučat a zatím 63 pravnoučat. Marie zemřela první, Josef ji přežil o necelý rok a zemřel 23. 4. 2002.³²

Obr. 14 Josef přijal z rukou prezidenta V. Havla medaili za zásluhy 1. stupně.

³²idNES.cz, https://www.idnes.cz/brno/zpravy/otec-dvanacti-deti-josef-adamek-i-v-osmdesati-navstevoval-kolegy-disidenty.A091208_1301097_brno_krc

Obr. 15 Josef Adámek

1.6 Tři otázky pro dvanáct potomků

Rozhodla jsem se položit tři stejné otázky všem Mariiným a Josefovým dětem. Zajímalo mě, jak po létech reflektují život v neobyčejné rodině, který pro ně jako děti rozhodně nebyl pohodlný a lehký. Zároveň jsem se nemohla ptát příliš osobně, protože jsem při shromažďování materiálů zjistila, že většina z nich není ochotna sdělovat osobní informace, které bych mohla zveřejnit, a proto také neuvádím jejich jména, ale označuji výpovědi číslem v posloupnosti dětí. Cílem tohoto malého dotazníku bylo zjistit, zda měl život v aktivní a perzekuované rodině vliv na jejich osobní vztah ke světu, zda jsou dnes oni sami aktivními občany, jak dnes vnímají statečnost svých rodičů za totality, a také mě zajímalo, zda je pro ně dětství spojeno s určitým konkrétním prostorem.

Všech dvanáct potomků jsem tedy navštívila a položila jim tyto otázky:

1. Jaké místo, jaký prostor se ti vybaví, když se řekne dětství?
2. Ovlivnil tě život v netradiční rodině? Co sis z rodiny odnesl nebo odnesla do dospělého života?
3. Maminka a tatínek byli stateční. Souhlasíš?

1.

1. Vybaví se mi obývací pokoj ve starém bytě s oknem do dvora, ze kterého byly vidět vybombardované domy, trosky obehnané provazem. Také vidím naši kuchyni, kde jsem musela umývat nádobí. Při práci jsme si se sestrou zpívaly a maminka chtěla, abychom zpívaly rychlejší písničky a rychleji myly. Když se řekne dětství, vybavím si hlavně stálou péči o mladší sourozence.

2. Život v naší rodině mě ovlivnil v tom směru, že vím, že morální hodnoty jsou mnohem důležitější než hodnoty materiální.

3. Teď ve stáří můžu říct, že rodiče byli stateční, ale dřív jsem to tak nevnímala.

2.

1. Vybaví se mi obývací pokoj s velkým stolem na náměstí Míru
2. Z rodiny jsem si odnesla především toleranci k dětem a k jejich povyku a křiku.
3. Myslím, že naše maminka byla velmi tolerantní k tatínkovi, a tak tatínek mohl být statečný. Ale mohl být statečný jen proto, že byla statečná maminka...

3.

1. Vybaví se mi Domažlice, naše zahrada v Domažlicích
2. Z rodiny jsem si odnesl hlavně schopnost vydržet nepohodlí.
3. Myslím, že rodiče byli stateční, oba dva.

4.

1. Vybaví se mi veliký stůl, kde jsme společně jedli, modlili se, pracovali.
2. Nikdy jsem se necítil včleněný do naší rodiny, nesnášel jsem naši jinakost. Nechtěl jsem víc než jedno dítě.
3. Stateční byli, ale jinak. Tak nějak jeden k druhému

5.

1. Vybaví se mně místnost pro holky, naše ložnice s postelí v každém rohu.
2. Byli jsme skupina, která si sama vystačila. Do dospělosti jsem si odnesla potřebu společenství a vzájemnosti.
3. Rodiče byli stateční. Tatínek se nebál a maminka všechno vydržela a neutekla od něj.

6.

1. Mně se vybaví náměstí před naším domem, náš dům a naproti kostel, a také škola.
2. Jsem ráda, že je nás tolik. Získala jsem hlavně víru.
3. Rodiče byli rozhodně velmi stateční!

7.

1. Vybaví se mně náš byt, kuchyně, parčík před domem a kostel.
2. Vždycky jsem cítila, že vybočuji, že jsou se mnou rodiče nespokojeni. Z rodiny jsem si odnesla neustálou nespokojenost se sebou samou, se svým chováním.
3. Ano, moji rodiče byli stateční.

8.

1. Když si chci představit prostory dětství, vidím schodiště k našemu bytu na náměstí Míru.
2. Život v naší rodině mě určitě ovlivnil. Považoval jsem spoustu věcí za normální, protože jsem se do nich narodil.
3. Myslím, že rodiče nebyli stateční. Jejich hluboká víra je vedla k jejich postojům. Bohabojný člověk se takhle chová...

9.

1. Vybaví se mi „prázdnák“, což byl pokoj pro kluky se čtyřmi postelemi, kde jsme se postupně střídali. Vybavuji si, jak nám sestra Slávka večer čítávala, třeba knížku Dýka a kříž. Starší bratři mě ovlivňovali i výběrem hudby, kterou jsme poslouchali. Večer jsme si povídali.

2. Ano, život v naší rodině mě ovlivnil. Mám také potřebu organizovat, pomáhat, i moje práce v Charitě je toho důkazem, někdy jsem až moc aktivní, vnímám, že to patří k životu.

3. Ano, moji rodiče byli oba stateční

10.

1. Vidím náměstí se samoobsluhou, školou a kostelem a náš byt s balkonem.

2. Život v naší rodině mě naprosto ovlivnil. Užil jsem si v dětství hodně šikany a výsměchu, pro ostatní jsme nebyli normální. Musel jsem projít procesem odpuštění, abych se uzdravil...

3. Rodiče byli v podstatě stateční, ale...

11.

1. Mně se vybaví pokoj s rozsáhlou knihovnou a se stolem, na kterém byl ikonostas, oltář.

2. Do dospělého života jsem si odnesl přesah a hlavně víru. Mně se v dětství nedostávalo pozornosti rodičů, vnímal jsem to tak. Proto se já chci naplno věnovat svým dětem, abych tu byl stále pro ně k dispozici.

3. Rodiče byli stateční, ale ...

12.

1. Já si vybavuji náš byt, kde byla stále spousta cizích lidí.

2. Z rodiny jsem si odnesla nutnost prosadit se a také radost z vlastní rodiny.

3. Statečná byla hlavně maminka. Všechno zvládala, byla tolerantní a s tatínkem vše vydržela. Vůbec si neumím představit, jak obtížný život měla. K tatínkovi jsem osobní vztah neměla. Byl už ve věku dědečka, když jsem se narodila.

Z uvedeného dotazníku vyplývá, že všichni vnímají rodiče jako statečné, ovšem s různými připomínkami. Nutnost angažovat se ve veřejném prostoru naopak uvádí jen málo z nich. Většina oceňuje dar víry, který jim rodiče předali, a jasný směr k hodnotám duchovním, ne materiálním. Třetina dotázaných si vybaví stejné prostory jako já: tedy veliký stůl, který byl pro mě centrem rodinného života u Adámků a který jsem využila ve své animaci.

Obr. 16 Manželé Adámkovi u rodinného stolu

2. MÍSTA INSPIRACE, PŘÁTELSTVÍ

2.1 Josef Florian - Stará Říše (kostel Všech svatých)

„Z každého slova prázdného vydán bude počet“³³ „Vidím úžas a takřka úlek archanděla, jemuž bude rozkázáno sežehnouti tuto nesmírnou hromadu prázdné slámy...“³⁴

Josef Florian - náboženský mystik a překladatel, který dokázal v malé moravské vesnici vybudovat nakladatelství Dobré dílo. Starou Říši navštěvovali nebo zde přímo působili významní spisovatelé a výtvarníci, jako například Josef Čapek, Jakub Deml, Otokar Březina, Jaroslav Durych, Jan Čep, František Bílek, Josef Váchal, Jan Zrzavý, Bohuslav Reynek, a Suzanne Renaud a mnozí další.

Josef Florian se narodil roku 1873 v rodině tesaře ve Staré Říši. Vzdělání získal nejdříve na reálce v Telči, potom odešel do Prahy studovat chemii. Zároveň si zapsal i Masarykovy přednášky na Karlově univerzitě. Na tohoto profesora Florian vzpomínal v dobrém, dostal od něho i tři dopisy, které později zpeněžil.³⁵

Stal se učitelem na gymnáziu v Náchodě, ale vydržel zde jen dva roky. Nesnášel memorování a pedantský řád a tato učitelská zkušenost mu zprotivila školství navždy. Později ani své vlastní děti do školy neposílal. Jeho další život nasměrovalo setkání s knihami francouzského spisovatele Léona Bloye. Florian mu napsal dopis a požádal ho, aby směl přeložit a vydávat jeho knihy. Posílal mu také finanční podporu a snažil se ho všemožně propagovat. Josef Florian se rozhodl, že pozvedne úroveň křesťanské literatury v Čechách a na Moravě, chtěl vydávat jen to nejlepší.³⁶ Založil vydavatelství a první kniha, samozřejmě od Léona Bloye, vyšla roku 1903. Původní název nakladatelství byl Studium podle stejnojmenné edice (1903 - 1912). Následovala Nova et vetera, což byla edice určená k vydávání vědecké a teologické literatury (1912 - 1921). Pro přírodovědně a filosoficky orientované texty tu byla edice Kurs (1912 - 1941), Archy byla edice pro sborníky obecnějšího rázu (1926 - 1941) a konečně edice Dobré dílo vydávala českou a světovou prózu (1912 - 1941). Knihy z vydavatelství ze Staré Říše odebíral třeba básník Otokar

³³ Evangelium sv. Matouše 12, 36

³⁴ Florian, Josef in Stankovič, Andrej, Okradli chudého, str. 9

³⁵ Pelán, Aleš, Florian, Jan, Florian, Gabriel. Být dlužen za duši

³⁶ Nezbeda, Ondřej. Josef Florian: Pokorně šílený mystik

Březina nebo Karel Schwarzenberg starší, ale odběratelů nebylo mnoho. V této době nakladatelství vydávalo především francouzské autory. Ale ačkoli byl v Dobrém díle vydán úctyhodný počet knih, nemůžeme Josefa Floriana označit prostě za vydavatele. Měl totiž mnohem větší ambice: chtěl nacházet vnímavé duše, poskytovat jim duchovní potravu, obrátit je a následně po nich zas hodně vyžadovat. Uměl lidi kolem sebe nadchnout, ale sám rozhodně nebyl emotivním nadšencem. Na svém díle pracoval cílevědomě, vytrvale a s pokorou. Byl mužem práce a modlitby, přísný k sobě i k druhým, byl intelektuálem s duší venkovana. Neváhal spolupracovat s lidmi, například překladateli, kteří byli schopnější než on sám. Dobré dílo, to nebyl jen Josef Florian. Byli to i dobrovolníci, kteří mu od počátku pomáhali, byly to také Florianovy děti, z nichž mnohé byly velmi nadané. Nakladatelství by nemohlo fungovat ani bez lidí, kteří knihy přímo nevydávali, ale zajišťovali velkou Florianovu rodinu, jako manželka Františka nebo Josefův starší bratr Jan, kterému říkali kmotříček, a mnozí další. S ekonomickou stránkou nakladatelství pomáhala také Florianova sestra Antonie. Přes všechnu námahu zúčastněných, přestože všichni pracovali zdarma, nakladatelství v roce 1922 ztroskotalo. Josef Florian však začal znova. Věřil, že jeho cesty jsou vedeny rukou Prozřetelnosti. Viděno realisticky, ve Staré Říši žádné knihy vycházet nemohly: nebyly zde podmínky ani materiální, ani technické. Josef Florian však spoléhal na pomoc Boží a i tato jeho faktická odevzdanost vytvářela prostor pro intuici, se kterou sahal k neznámým autorům. Z hlediska rozumu můžeme jen těžko popsat tento základní rys Josefa Floriana, ale on se opravdu spoléhal na pomoc Boží a pracoval pro větší slávu Boží.

Po osobním setkání s Léonem Bloyem k němu Florian poněkud ochladl a po dobrých autorech se začal ohlížet i jinde než ve Francii. V této době s nakladatelstvím intenzivně spolupracoval Bohuslav Reynek. Jeho rodině poskytli Florianovi roční azyl, když byl během druhé světové války nacisty zabrán jejich dům v Petrkově. Jakkoli byl Josef Florian nekompromisní, co se týkalo víry, v otázce literatury projevoval velkou toleranci. Říkával, že jen náboženství je katolické, ne tak umění. Četba knih měla být podle něj dravá, člověk k ní měl být poháněn vnitřní potřebou, která se podobá potřebě šelmy pochutnat si na syrovém mase.³⁷

Josef Florian měl s manželkou Františkou dvanáct dětí, které se narodily mezi léty 1903 a 1927. Jména dostávaly tak, jak bylo na venkově zvykem: rodiče hledali v blízkosti jejich data narození svátky světců a po nich dítě pojmenovali. U Florianů to byli: Marta, Metoděj, Eva, Marie, Michael, Joachim, Josef, Františka, Anna, Jan, Gabriel a Václav. Rodiče je nenechali očkovat a

³⁷ Pelán, Aleš, Florian, Jan, Florian, Gabriel. Být dlužen za duši

neposílali je do školy, za což byl Josef odsouzen k pobytu ve vězení. Děti vzdělával doma sám. V domě Florianových byla domácí kaple, kam docházel kněz Ludvík Vrána každé ráno sloužit mši svatou. Kvůli tomu měl Florian problémy s představenými katolické církve, protože něco takového bylo v té době nemyslitelné, v roce 1927 brněnský biskup tyto soukromé mše zakázal. Děti Florianů byly umělecky nadané, jak hudebně, tak výtvarně. Všechny pomáhaly s vydáváním Dobrého díla, například na ručním lisu tiskly bibliofilie, které začaly vycházet v roce 1927, vždy v počtu kolem sta kusů, vytvářely betlémy, tiskly dřevoryty, malovaly, hrály na varhany a na klavír, věnovaly se zpěvu. Otec Florian důsledně nepodporoval manželské svazky svých dětí. Za jeho života se jemu navzdory a bez jeho souhlasu provdala jen Marie, vzala si restaurátora Ottu Stritzka, se kterým měla dvě děti: Jakuba a Julianu, která se později provdala za Ivana Martina Jirouse. Po otcově smrti se oženili ještě Josef a Jan, ostatní zůstali svobodní. Proč se o tom, proč se Josef Florian stavěl odmítavě k manželství svých dětí, můžeme jen spekulovat. Možná chtěl kolem sebe shromáždit a stmelil svůj laický konvent a obával se cizích vlivů, které by do jejich komunity vnesli partneři dětí. Rod Josefa Floriana tedy pokračuje deseti vnoučaty a dnes již i pravnoučaty. Vnuk Václav se nyní snaží obnovit nakladatelství Dobré dílo.³⁸

Josef Florian zemřel 29. 12. 1941.

Ve vydavatelství do Florianovy smrti vyšlo za čtyřicet let činnosti celkem 405 svazků, z toho 250 knih, 150 sborníků, 20 výtvarných edic a 13 sešitků Pramenů. V tomto výčtu je 250 knih francouzských autorů. Josef Florian byl produktivním překladatelem, z francouzštiny přeložil 57 knih. Josef Florian mladší obnovil Dobré dílo v roce 1948. Nakladatelství bylo ovšem brzy znárodněno a knihy zabaveny. Nyní vyvíjí nakladatelské aktivity Florianův vnuk Václav, syn Jana Floriana. Bohužel se nezachovala se Florianova unikátní knihovna, byla rozdělena a rozprodána.³⁹

---

³⁸ Pelán, Aleš, Florian, Jan, Florian, Gabriel. Být dlužen za duši

³⁹ Tamtéž

2.2 Mikuláš Medek - Senetářov (kostel svatého Josefa)

„... od padesátých let jsem ho znal a vážil si ho (jakož i jeho ženy Emily) a byl jsem velmi oslovován „psychickými událostmi“ odehrávajícími se na jeho obrazech. ... Doby se mění, ale psychické události si zůstávají stále navzájem podobné.“⁴⁰

Mikuláš Medek se narodil 3. listopadu 1926 jako druhý syn Rudolfa Medka a Evy, rozené Slavičkové. Otec byl jmenován ředitelem památníku odboje, rodina proto bydlela ve služebním bytě této budovy. Po základní škole v Praze-Karlíně studoval na akademickém gymnáziu, kde ho zajímala především botanika a zoologie. Na začátku války umírá otec a rodina se stěhuje na Janáčkovo nábřeží. Tento byt se později stane místem setkávání pražských umělců a literátů. Za války Mikuláš studoval na Státní grafické škole v Praze, kde se setkal se svou pozdější ženou Emilou Tláskalovou. V roce 1945 se během Pražského povstání účastnil obrany Staroměstské radnice. Začal studovat na Akademii výtvarných umění, později přestoupil na Vysokou školu umělecko-průmyslovou a k profesorovi Františku Muzikovi, od něj k Františkovi Tichému. Zpočátku maloval surrealisticky orientované biomorfní obrazy. Do okruhu jeho přátel patřili Libor Fára, Josef Istler, Vratislav Effenberger, Karel Teige, Václav Tikal a Jan Kotík. V roce 1949 byl v důsledku bolševického kádrování z Vysoké školy umělecko-průmyslové vyloučen. Jako syn legionáře, spisovatele a generála Rudolfa Medka nevyhověl podmínkám při pounorových politických prověrkách. Pokus o zaměstnání ve výrobě pro něj skončil nervovým zhroucením. Ateliér měl až do konce šedesátých let v obývacím pokoji bytu, který obýval společně s matkou a s bratrem. Začátkem padesátých let končí jeho surrealistické období. Mikuláš začal hodně kreslit podle modelu. Začíná období tvorby, které můžeme označit jako existenciální. Vznikají série obrazů Žerekuře, Králík, Emila a mouchy, Objekty, Portrét 53 a Hlavy. V roce 1952 se manželům narodila dcera Eva. Stále jsou mu zamítány žádosti o samostatné výstavy a není mu ani umožněno účastnit se společných výstav. Ilustruje knihy pod pseudonymem. Stále maluje, vznikají cykly Nahý v trní a Venuše, kde už překračuje i redukovaný figurální tvar. Začátkem šedesátých let jeho umělecký vývoj vyústil do „preparovaného obrazu“, kdy kombinuje malbu emailem a olejem a nanáší je v četných vrstvách. Maluje cykly Maso kříže, Kříž železa a Orloj a začíná

⁴⁰ Václav Havel, in Mikuláš Medek. Gema Art, str. 9

cykly, v jejichž názvech jsou „centimetry čtvereční“. Vystavuje ve Vimperku, účastní se výstavy nonkonformních českých umělců v Polsku. Začátkem šedesátých let mu byly zadány zakázky na oltářní obraz do kostela sv. Petra a Pavla v Jedovnicích, na obraz pro Československé aerolinie v Damašku a v Košicích a později v Paříži. Vyhrává soutěž na výzdobu letiště v Praze-Ruzyni. V jeho tvorbě z této doby vnímáme zřetelný návrat k figurě, vznikají cykly Inkvizitor, Příliš hluboký spánek a Příliš mnoho alkoholu. V roce 1965 má svoji první samostatnou výstavu. Onemocněl ale cukrovkou a jeho zdravotní stav se postupně zhoršoval. Konečně ale získal ateliér. Vznikají cykly Hosté bez hostitele, Pokus o portrét. Znovu samostatně vystavuje a účastní se výstav v zahraničí. Se sochařem Alešem Veselým jsou protagonisty filmu „Cesta k abstrakci“. Koncem šedesátých let má poslední výstavu, protože nastupuje doba normalizace. Maluje četné obrazy Andělů. V roce 1971 maluje 14 zastavení Křížové cesty pro vznikající kostel svatého Josefa v Senetářově. V roce 1972 maluje cykly Rouška a Tančící smrtka. Cukrovka mu znemožňuje běžný život, musí být často hospitalizován v nemocnici. Poslední cykly obrazů vznikají v roce 1973 a nesou názvy Střelnice, Rampa a Hlava. V roce 1974 maluje poslední obraz Čtyři kruhy a téhož roku v létě Mikuláš Medek umírá.⁴¹

Křížová cesta pro kostel svatého Josefa vznikla v roce 1971, tedy v čase, který byl pro Mikuláše Medka trýznivý ze dvou důvodů: počínající normalizace jej znovu zahнала do izolace a stupňovaly se ataky nemoci. I proto zde opravdu cítíme prožitá téma bolesti a smrti. Křížová cesta, jako součást katolických kostelů, je obvykle pojata jako vyprávění v jednotlivých izolovaných obrazech. V Senetářově ji umělec pojal jako souvislou řadu k sobě těsně fixovaných obrazů. Tento kompaktní obrazový vlys vzbuzuje dojem duchovně sceleného díla. Některé etapy křížové cesty umělec zviditelnil tak, že použil základní znaky jako hřeb, kříž, roušku, plačící ženy, hrob. Ale i tyto symboly jsou podány v Medkově barevném rejstříku. Jeho barevná škála je vždy výrazně omezena a on sám k tomu říká: „*Červená a modrá jsou jediné barvy, které existují jako absolutní. Já jsem teď přidal po dlouhých úvahách k modré a červené zlatou.*“⁴² Naléhavá úspornost formy je svědectvím setkání moderního výtvarného projevu s křesťanskou zvěstí.⁴³

Na dveřích kostela v Senetářově najdete autorský text Mikuláše Medka k jednotlivým zastavením:

⁴¹ Kosáková-Medková, Eva, Hartmann, Antonín. Data k životopisu Mikuláše Medka, 2002

⁴² Medek, Mikuláš. Texty, str. 274

⁴³ Hartmann, Antonín. Jedovnice, Kotvrdovice, Senetářov, 1991, in Mikuláš Medek

Na prvním obrazu je znázorněna trnová koruna, spolu s ní přijímá Ježíš následující utrpení (1)

Ježíš bere na sebe kříž, který se zdá být zpočátku lehký (2)

Kříž sráží Ježíše k zemi (3)

Ježíš se setkává s matkou - modrá je barvou Panny Marie (4)

Šimon sice pomáhá nést kříž, ale hlavní tíha spočívá na Ježíšovi (5)

Rouška, kterou podala Veronika (6)

Kříž tíží mnohem více než na začátku a Ježíš pod ním znovu upadá (7)

Jeruzalémské ženy vše sledují s pocitem vlastní nemohoucnosti v očích (8)

Kříž se nedá unést a Ježíš potřetí padá (9)

Odsouzení je strhnut šat z těla. Vojáci nevnímají ani jeho bolest, ani stud, ale hrají v kostky o jeho suknicí (10)

Kříž byl postaven (11)

Ježíš na kříži umírá, nastává hodina temnoty (12)

Maria položila na klín mrtvého syna (13)

Zapečetěný hrob (14)

Vlastní reflexe jednotlivých zastavení:

První zastavení znázorňuje trnovou korunu jako počátek Kristova utrpení, obrazu dominuje červeň jako symbol purpurového pláště, do kterého byl Kristus oděn.

Dvě další zastavení symbolizuje kříž. V druhém z nich je kříž nakloněn, což předjímá další pády na křížové cestě. Také těmto zastavením dominuje červeň.

Čtvrté zastavení charakterizuje modrá barva jako symbol Panny Marie, která se setkává se svým synem.

Páté zastavení ukazuje na pomoc a oporu, když Šimon pomohl Kristu nést kříž. Vládne zde červená a zlatá na temně modrém pozadí.

Šesté zastavení představuje Veroničinu roušku, do které Kristus obtiskl svou tvář, když mu Veronika milosrdně utřela zkrvavenou tvář.

Sedmému zastavení dominuje červeň a temně modrá až černá barva. Je těžší a těžší nést kříž a Ježíš znovu padá. Proto je zde kříž nakloněn, tmavší barva naznačuje tíhu kříže.

Osmé zastavení znázorňuje několik párů očí jako odkaz na jeruzalémské ženy. Tomuto obrazu dominuje světle modrá barva s odlesky zlatavé.

Deváté zastavení symbolizuje kříž, jenž je znázorněn horizontálně - Ježíš padá potřetí. Hlavní slovo má opět červená barva.

Desáté zastavení: tři kostky jako připomínka toho, jak vojáci hráli o Kristův šat. Zlatožluté kostky na rudě červeném pozadí.

V jedenáctém zastavení jsou znázorněny hřeby, jimiž je Kristus přibit na kříž. Světle modrá barva.

Dvanácté zastavení znázorňuje kříž s Kristovým srdcem. Ježíš na kříži umírá a nastává tma po celé zemi. Červený kříž se zlatavým rudým srdcem symbolizujícím Krista.

Třináctému zastavení vévodí opět modrá barva jako symbol Marie, která si položila mrtvého Syna na klín, ten je zde naznačen jasně červenou barvou, která zároveň znamená, že ani teď naděje nezhasíná.

V závěrečném čtrnáctém zastavení vidíme hrob, do něhož Krista uložili. V temné barvě se nachází odlesky červeně jako červánky, značící příslib vzkříšení a nového života.

2.3 Ludvík Kolek - Křižanov (kostel svatého Václava)

Ludvík Kolek se narodil 5. 8. 1933 v Újezdu u Brna. Vystudoval státní reálné gymnázium a potom studoval na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity historii a výtvarnou výchovu. Pro své náboženské přesvědčení dostal zároveň s diplomem i zákaz učit. Začal se tedy věnovat výtvarné činnosti. Jeho tvorba je založena na křesťanské víře, v níž nachází inspiraci i umělecká východiska. Zpočátku se věnoval figurální tvorbě. Inspirovalo ho byzantské umění, kdy předměty a osoby nejsou zachyceny v akci, ale jako monumentální symboly, které nesou vnitřní význam své existence. Jedním z nejdůležitějších faktorů Kolkovy tvorby je světlo a možnosti jeho znázornění: světlo jako aktivní princip, světlo vycházejícího zevnitř. Od konce šedesátých let se Kolek postupně odklání od předmětného zobrazení a postupuje k abstraktnímu znázornění. S abstrakcí jsou spojeny již zmíněné experimenty se světlem. Kolek se přiklání k nové technice, jíž je stříkání zředěné olejové barvy, a tuto techniku postupně stále zdokonaluje. Z šedesátých let pochází série obrazů

„Pytloviny“ nebo „Františky“.⁴⁴ Ludvík Kolek je vytvářel litím barvy, která vytvářela strukturu hrubé tkaniny. Tato struktura se pak stala podkladem pro další malby. Na tomto základě vznikaly varianty na téma otisk Kristovy tváře, Veroničina rouška. V sedmdesátých letech se už Kolek zcela oprostuje od figurativního znázornění. Experimentuje a tyto experimenty přímo souvisí se snahou zobrazit biblické nebo jiné výjevy, vztahující se k duchovní skutečnosti.⁴⁵

Koncem šedesátých let, poté, co již pracoval na různých zakázkách pro sakrální prostory, vytváří Ludvík Kolek architektonický návrh kostela v Senetářově. Realizuje vitráže, nástěnné malby ambony⁴⁶, oltáře, tedy dílčí jednotlivosti a nikoli celkové realizace. Ráda bych nastínila situaci, za které k tomu došlo: tamní farář P. František Vavříček už předtím zadal radikální přestavbu jedovnického kostela špičkovým výtvarníkům: Janu Koblasovi, Josefu Istlerovi, Karlu Neprašovi a Mikuláši Medkovi i Ludvíku Kolkovi. Vznikl zcela unikátní prostor. Mikuláš Medek přislíbil vytvořit křížovou cestu pro ještě neexistující kostel v Senetářově. Právě zmínění umělci přesvědčili kněze, aby nestavěl nevýraznou stavbu, která už byla vyprojektována. P. Vavříček tedy oslovil Ludvíka Kolka a požádal ho o nový projekt. Kolek návrh odmítl s tím, že není architekt a zatím nic nepostavil. Zajel se však na stavební místo podívat a všechny nedostatky tohoto prostoru jej vybudily k akci. Kostel nenarýsoval, ale vymodeloval. Psal se rok 1969 a začalo se se stavbou. Tvary hmoty se měnily v průběhu prací. Čím více bylo omezení zvnějšku, tím zajímavější řešení bylo třeba hledat. Záměrem Ludvíka Kolka byl nízký prostor, kam bude vnikat světlo zvrchu tak, aby obracelo mysl vzhůru. Lidé vnímají tvar stavby jako koráb, ale autor nezamýšlel stavět konkrétní tvar lodí. Pracoval s hmotou střechy v průběhu vývoje stavby, vidí ji jako skořepinu, jejíž cípy drží jako plachtu nebeské bytosti. Stavba je inspirována architektonickým dílem mistra moderní architektury Le Corbusiera. Ludvík Kolek se v roce 1968 dostal v rámci prezentace svých obrazů do Paříže. Vystavovat mohl totiž za normalizace jen v zahraničí, kde se stal členem Evropského sdružení výtvarných umělců. Ve Francii byl přímo konfrontován s moderní architekturou a se skořepinovými stavbami. Tyto stavby na Kolka silně zapůsobily. Aniž by tušil, že sám dostane možnost sakrální stavbu realizovat, vytvořil si ve Francii skici ideálních sakrálních

⁴⁴ Švecová, Adéla. Kostel sv. Josefa v Senetářově (bakalářská práce)

⁴⁵ Vieweghová, P.: Ludvík Kolek. Osobnost a dílo, in: Dialog Evropa

⁴⁶ Vyvýšené místo nebo tribuna ve starokřesťanských chrámech. Některé podoby ambony se vyskytují i v dnešních katolických, protestantských i pravoslavných chrámech.

staveb. Díky těmto okolnostem byl schopen návrh na kostel svatého Josefa v Senetářově odevzdat za dva týdny po tom, co ho páter Vavříček oslovil. Díky technické neznalosti a z ní vyplývající svobodě mohl Ludvík Kolek navrhnout velkorysou unikátní stavbu. Ačkoli není architektem, přezdívá se mu Dientzenhofer 20. a 21. století, protože celkově navrhl nejvíce kostelů u nás. Po revoluci realizoval ještě pět dalších sakrálních staveb: v Břeclavi, v Hustopečích, v Horní Líbochové, ve Služovicích a ve Slavkovicích u Nového města na Moravě.

V kostele svatého Václava v Křižanově vytvořil Ludvík Kolek v roce 1975 v kapli svatého Micheala ze šestnáctého století oltář. Ten tvoří bronzové retabulum s křížovým svatostánkem s obrazy symbolizujícími Kristovo umučení a s ústřední postavou Krista na kříži.

Ludvík Kolek se věnuje také hudbě. Už v roce 1954 stál u zrodu scholy gregoriánského chorálu v brněnském kostele svatého Tomáše.

Dnes žije ve svém rodišti v Újezdu u Brna. Za celoživotní úsilí v oblasti sakrální tvorby a architektury byl 5. července 2003 Ludvík Kolek oceněn řádem svatého Cyrila a Metoděje.⁴⁷

---

⁴⁷ Havlíčková, Helena, Dědictví. Kapitoly z dějin komunistické perzekuce 1948-1989.

2.4 Otmar Oliva - Šternberk (kostel Zvěstování Panny Marie)

„Doma musím- pořád myslet na Řím, ale v Římě nemohu nemyslet na Velehrad ... V Římě jsem si znovu uvědomil, že Bůh stvořil člověka a člověk je sám sebou tím, že zmnožuje krásu a tak se přibližuje Bohu. Hledá Boha tím, že ho napodobuje.“⁴⁸

Otmar Oliva se narodil 19. února 1952 v Olomouci. Jeho otec byl aktivním účastníkem II. odboje a byl vězněn komunistickým režimem, který ho donutil k emigraci, takže se otec a syn mohli setkat až po sametové revoluci. Olomouc formovala mladého Otmara svým architektonickým a intelektuálním prostředím. Rozhodl se pro studium na střední umělecko-průmyslové škole v Uherském Hradišti. Zde se setkal se svým lidským i uměleckým vzorem, výtvarníkem Vladislavem Vaculkou, který byl jeho přítelem a rádcem až do své smrti v roce 1977. Svým způsobem se Otmar Oliva stal jeho pokračovatelem a dovršitelem. Právě Vaculka nasměroval mladého sochaře k úsilí o hledání sochařského tvaru, který by odpovídal jak ideji, tak funkci díla. Následovalo studium na Akademii výtvarných umění v Praze v ateliéru prorežimního profesora Miloše Axmana. Zde se naučil dobrému řemeslu a svému profesoru je vděčný za to, že ho nechal pracovat vlastním způsobem a nenutil ho do povinných ideologicky zabarvených zadání. V roce 1975 podnikl Otmar studijní cestu do Řecka, kde se setkal se svým otcem. Harmonie kultury a přírody, antická architektura a umění byly pro mladého výtvarníka rozhodujícím podnětem. Po dokončení studia nastoupil Otmar základní vojenskou službu. Zde na něj kromě obvyklých těžkostí vojenského stavu, čekala zásadní životní zkouška. Jeden poručík chtěl text Charty 77 a Otmar mu jej poskytl. Okamžitě ho zatklí a byl odsouzen ke dvaceti měsícům nepodmíněně, takže roky 1979 - 1981 strávil ve vězení. Sám říká, že vězení bylo pro něj velmi důležité, že zde dospěl a našel životní přátele. A dodává, že si ho tam našel Bůh... Velice ho ale trápila situace jeho dívky. Ta čekala dítě a byla na to sama. A být sama, v jiném stavu a na vesnici, to bylo podle Otmara ještě obtížnější než kriminál. Svoje první dítě uviděl tedy až po návratu z vězení, kdy si Olgu vzal, a rodina se usadila na Velehradě. Manželé mají šest dětí a dnes už i vnuky.

Ve vězení promýšlel budoucí sochy a kreslil. Přes třicet kreseb se podařilo jeho obhájci vynést ven. Je na nich zachycena každodenní vězeňská realita. Po návratu z vězení zachytil Oliva své zkušenosti z kriminálu v cyklu kreseb

⁴⁸ Oliva, Otmar. Sochy, str. 9

tuší. Autenticitu jeho prací na toto téma ocenil i jiný bývalý politický vězeň, Václav Havel. Ve vězení také dostal nabídku zdobit obvodovými reliéfy zvony z dílny Laetitie Dytrychové z Brodku u Přerova. K dnešnímu dni vyzdobil přes sto padesát zvonů. V celoevropském měřítku nemá tento výkon co do počtu zvonů a kvality výzdoby konkurenci.

Centrem genia loci Velehradu je bazilika Nanebevzetí Panny Marie a svatého Cyrila a Metoděje. Právě pro tento chrám vytvořil svůj první oltář a ambon, což mu otevřelo cestu do dalších českých i zahraničních chrámů. Na těchto zakázkách spolupracoval s Janem Jemelkou, který se specializuje na vitráže. S tímto svým přítelem spolupracuje i na své životní zakázce: na výzdobě prostoru chrámu Marie Matky církve v Mariboru, kde budou oba moravští umělci pracovat ještě roky. Splnil se jim tak oběma sen - mohou zcela svobodně vybavit veškeré chrámové prostory. Otmar Oliva pro tento chrám již vytvořil paškál, křtitelnici, do boční kaple oltář, poutní kříž, svícny a věčné světlo. Ještě ho čeká téměř čtyřmetrová socha Marie Matky Církve a svatostánek. Navrhl také křížovou cestu a sochařským dílem budou také dvojí chrámová vrata.

Základním tvůrčím programem Otmar Olivy je volná plastika, která ale není zbavena jasného a srozumitelného významu, není samoučelným pokusem. V zásadě u ní jde vždy o vyjádření polaritý dobra a zla a o jejich výtvarné uchopení. Jeho práce vždy zaujmou elegancí, technickou vynalézavostí a řemeslnou dokonalostí. Sochař zároveň bere co největší ohled na prostor, kde bude dílo umístěno, a na funkční určení díla. Nejčastěji realizuje své práce v kovu. Používá cín, olovo, stříbro a hlavně bronz. Pracuje metodou lití na ztracený vosk. Odlévání provádí přímo ve svém ateliéru, kovolitecká dílna je jeho součástí. Proto mohlo vzniknout obrovské množství liturgických předmětů i profánních obřadních či svátečních artefaktů. Jednou ročně se na Velehrad sjedou desítky Otmarových přátel, aby s ním odlévali do forem jeho nejnovější díla. Odlévání začíná modlitbou za zdar díla a končí druhého dne nad ránem oslavou s vínem. Tento každoroční svátek je jakoby návratem do dob, kdy umění a technika byly dvě neoddělené stránky tvorby.

Otmar Oliva někdy kov kombinuje se sklem nebo pískovcem. Také už od studentských let využívá předmětů, které otiskuje do forem svých soch jako zvláštní koláž. V jeho volné plastice se nejčastěji objevují vejce, jablka, provazy, uzly, listy a také mušle a lastury. To můžeme vidět na jeho ojedinělé funkční kašně, která je umístěna v Brně na dvoře kapucínského kláštera. Z vlastní potřeby se věnuje také sochařským úpravám hrobů, které realizuje horizontálně, což je nezvyklé. První hrob upravil svému mistru Vaculkovi, následovaly další realizace, také například hrob Ludvíka Vaculíka. Zmínit

bychom měli také jeho dvě biskupské berle, kde kombinuje bronz a tvrdé dřevo, a jeho „šachovou hru“, ve které se z pouhé hříčky vyvinula filosoficky závažná socha.⁴⁹

Samostatnou kapitolou jsou kříže Otmara Olivy, kterých už vytvořil mnoho. Jeho typické kříže jsou bez korpusu a často je zdobí segmenty barevného skla. Bývají protnuty bronzovým kruhem se stuhami s nápisy. První svůj kříž Oliva vytvořil na hrob svému příteli Vladislavu Vaculkovi v roce 1983. Vytváří různé kříže, také kříže - památníky, jako je například kříž pro mrtvého polárníka Kamila Suchánka na Antarktídě. Otmar Oliva miluje hory a potřebuje je k životu.

Dílo Otmara Olivy je neuvěřitelně rozsáhlé. Chtěla bych se ještě zastavit u jeho sochy Leopolda Mandiče, dokončené v roce 1987. Jedná se o metaforu křesťanské transcendence. Právě pro tuto sochu seděl modelem Josef Adámek. Bronzový odlitek Thonetovy židle využil sochař jako kontrast k olovené sedící postavě svatého Leopolda Mandiče. Dalším kontrastem je navenek ošklivý stařec a vyzařování jeho vnitřní duchovní krásy, která překonává tuto tělesnost. Zpovědník sedí zkroucen na židli a cele naslouchá. Hmatatelně vnímáme, jak je soustředěn, jak hluboce se modlí. Dílo se setkalo s uznáním i v zahraničí a sochař proto vytvořil novou verzi sochy, kterou odvezl do Vatikánu. Otmar Oliva jezdí do Říma, pracuje zde. Věčné město je mu druhým domovem.

Při své návštěvě Otmara Olivy na Velehradě jsem se dozvěděla různé podrobnosti o vzniku a osudech této sochy, kterou jsem pak ve Šternberku měla možnost důkladně si prohlédnout. Sochu si objednal P. Bohuslav Směšný do tajného kapucínského kláštera. Jako model si sochař vybral Josefa Adámka jednak pro jeho výraznou oduševnělou tvář a také proto, že byl malé postavy stejně jako světec. Sochař si půjčil kutnu, kterou měl jeho přítel P. Pavel Uhřík přichystanou do rakve, oblékl do ní Josefa, nafotil a nakreslil si ho a začal na soše pracovat. Dokončil ji v roce 1987 a přihlásil ji na výstavu Salon mladých v Brně. Sochu přivezl a požádal kolemjdoucí vojáky, aby mu pomohli ji vynést do Domu umění. To se podařilo. Další den mu volal kurátor, že musí sochu okamžitě odvézt, že nesmí být vystavena. Otmar řekl, ať jí tedy snesou po schodech dolů, že si jí vyzvedne. Protože jí ale nezvládli přestěhovat, byla socha veřejně k vidění...

Ještě bych ráda uvedla jednu příhodu, kterou mi sochař vyprávěl: „Myslel jsem si, že nám odposlouchávají telefon, ale chtěl jsem se o tom nějak přesvědčit. Použil jsem lest. Když mi zavolal kamarád z Olomouce, který chtěl, abych za ním přijel, řekl jsem mu, že jsem sice vypil tři piva, ale že sedám do auta a

⁴⁹ Oliva, Otmar. Sochy

jedu. Samozřejmě mě zastavili policajti a chtěli, abych jim dýchnul. Nemohli pochopit, že je vše v pořádku. Vyzkoušeli několik trubiček a nic. Byli z toho neuvěřitelně zmatení, tak jsem jim navrhl, že mi na trabantu nesvítí zadní světlo a že mi mohou dát pokutu. To také udělali a já jsem už věděl s jistotou, že do telefonu mluvit nemohu."⁵⁰

---

⁵⁰ Havlíčková, Helena. Dědictví. Kapitoly z dějin komunistické perzekuce 1948-1989.

2.5 Rodiště Josefa Adámka - Višňové (kostel Všech svatých)

„Pomyslet na to, že můžeme přijít na svět na místě, které jsme zpočátku ani nedokázali pojmenovat, které jsme viděli poprvé, a že na tomto neznámém, anonymním místě můžeme vyrůstat, pohybovat se, až poznáme jeho jméno a začneme je s láskou vyslovovat, že je nazýváme domovem a zapouštíme v něm kořeny, ukryváme v něm své lásky, takže pokaždé o něm mluvíme jako zamilovaní, v nostalgických písních, v básních, překypujících touhou.“⁵¹

Do výčtu míst, která byla pro Josefa důležitá, patří rozhodně také jeho rodná obec Višňové, ve které žil do svých čtrnácti let. Navštívila jsem ji a prohlédla si zvláště pomník vojákům z první světové války, kde je mezi padlými i jméno Josefova otce. Příjmení Adámek je zde velmi časté, jak zjišťuji. Višňové je městys s více než tisícem obyvatel. Centrem obce je kostel svatého Jana Křtitele, který jsem si zde nakreslila. Kostel byl rozhodně místem, kam Josef pravidelně chodil, a určitě na něj tento prostor jako na dítě silně působil. V obci jsou tři sochy světců, zámek s parkem a větrný mlýn.

2.6 Bydliště Josefa Adámka - Brno (kostel svatého Augustina)

Nejdelší dobu svého života prožil Josef se svou početnou rodinou v Brně na náměstí Míru v klidné Masarykově čtvrti. Činžovní dům, kde se ve druhém patře jejich byt nacházel, stojí na malém náměstí hned vedle základní školy naproti kostelu svatého Augustina, kousek od Kraví hory. Z oken bytu je vidět kostelní věž se zelenou měděnou střechou. Byt Adámkových byl stále plný návštěv, stále někdo přicházel a odcházel. Mohli jste tu potkat kohokoli. Stále se tam něco dělo. Kostel byl postaven ve funkcionalistickém stylu v roce 1934. Je to tedy poměrně moderní stavba, která je ale kulturní památkou. Vnitřek kostela je prostorný a plný světla, vyzdobený velmi střídově. V těchto prostorách pobýval Josef téměř denně. Scházela se tu na mši celá rodina, Josefovi synové tu ministrovali, dcery zpívaly ve farním sboru. Zde se také konal pohřeb Marie a do roka i Josefa Adámka.

---

⁵¹ Goyen, William. La maison d'haleine, str. 67 in Bachelard, Gaston, Poetika prostoru, str. 76

DIDAKTICKÁ ČÁST

1. VÝTVARNÁ ŘADA „HLEDÁNÍ KOŘENŮ, STÁŘÍ JAKO HODNOTA“

„Umění má být základem výchovy“⁵²

Cílem řady výtvarných úkolů bylo vnést téma stáří do výchovného procesu. Pokusila jsem se ukázat stáří věcí i lidí jako vzácnou hodnotu. Chtěla jsem také zaměřit pozornost dětí na rodinné kořeny, na mezigenerační vazby a na jejich osobní historii. Jednotlivé úkoly na sebe navazovaly, postupovala jsem od konkrétních prožitků starých věcí až k výtvarné reflexi abstraktních pojmů. Využila jsem různé techniky: kresbu, malbu, grafické techniky i prostorovou instalaci.

Všechny uvedené úkoly jsem vyzkoušela v ZUŠ V Šáreckém údolí.

1.1 Paměť věcí

Námět: K čemu asi sloužily nevšední staré věci, vnímání hmatem

Inspirační východiska: Jan Švankmajer: Něco z Alenky (starý sklep, cesta výtahem do podzemí), píseň Jaroslava Uhlíře a Zdeňka Svěráka Neopouštěj staré věci pro nové, Upcyklace a vlastní hmatový zážitek

Kontexty umění: Joseph Cornell, Simon Rodia

Učivo RVP: Nalézání vhodných prostředků pro vizuálně obrazná vyjádření vzniklá na základě vztahu vnímání dalšími smysly, rozvíjení smyslové citlivosti: prvky vizuálně obrazného vyjádření - hmatové podněty, uplatňování subjektivity: prostředky pro vyjádření pocitů a osobních zkušeností (s různými tvary a strukturami předmětů) - ověřování komunikačních účinků: komunikační obsah vizuálně obrazných vyjádření (posuzování výsledků tvorby v závěrečné diskusi)

Technika, potřeby: Kresba „bělítkem“, černý papír, uhlí, balicí papír, pytlík, nashromážděné nevšední staré předměty, šátek

Časová dotace: Dva úkoly během 150 minut

Cílová skupina: 15 dětí ve věku 6 - 14 let

⁵² PLATON, in READ, Herbert, *Výchova uměním*, str. 9

Motivace: Ukázka z filmu Jana Švankmajera *Něco z Alenky, tajemný pytel* ukryvající zvláštní věci, které děti nemohou uvidět a které „uvidí“ svými rukama (tajemství), rozhovor o starých věcech, o tom, proč mohou být hodnotné, i když jsou poničené nebo nefunkční

Průběh úkolu: Každé dítě si poslepu podle hmatových preferencí vytáhne předmět, na který se nesmí podívat (zavážeme oči šátkem). Ostatní děti věc vidí, ale nesmí prozradit, co vidí. Vybraný předmět odneseme, zapíšeme si, co dítě vytáhlo, a předmět odložíme. Takto všechny děti získají svůj předmět. Rozdáme balicí papír a uhl. Děti se pokusí zaznamenat, co nahmataly a pojmenovat svoji věc. Potom si zkusí svůj předmět najít mezi ostatními předměty, které jsme rozložili po zemi. Děti dostanou „bělítka“ (bílou pásku na korekturu textu) a černý papír a zkusí svoji věc nakreslit znovu, tentokrát na základě vizuálního vjemu. Ztížená kresba „bělítkem“ nutila děti zachytit jen nejdůležitější rysy vybraného předmětu a neulpívat na detailech. Děti znovu věc pojmenují, tentokrát na základě vizuální zkušenosti.

Reflexe: Po skončení práce jsme soustředili kresbu uhlím, kresbu „bělítkem“ a reálný předmět vždy k sobě. Společně jsme si prohlédli výstupy a diskutovali jsme o „hmatovém vidění“ a o tom, jak se dětem podařilo zachytit reálný tvar. Prodiskutovali jsme i vybrané předměty a jejich původní určení.

Reflexe výstupů: Děti měly osobitá zadání, takže každý výstup byl originální. Někdy se značně lišila kresba na základě hmatu a kresba viděného. Také pojmenovávání předmětů bylo zajímavé, protože s některými se děti dosud neseťkaly.

Obr. 17 Kresba předmětu podle hmatu

Obr. 18 Ztížená kresba viděného kreslená „bělítkem“

Obr. 19 Kresba předmětu oběma rukama

1.1.1 Jména věcí

Námět: Vyjádřit daný tvar pomocí písma

Inspirační východiska: Guillaume Apollinaire, Kaligramy, Karel Teige a Vítězslav Nezval, Abeceda

Kontexty umění: Guillaume Apollinaire

Učivo RVP: Podle svých schopností interpretuje různá vizuálně obrazná vyjádření, nalézá a do komunikace zapojuje obsah vizuálně obrazných vyjádření, která samostatně vytvořil

Technika, potřeby: Různé šablony písmen, tiskařská barva, váleček, tenký papír. Úkol vychází z předešlých výtvarných výstupů.

Časová dotace: 60 minut

Cílová skupina: 15 dětí ve věku 6 - 14 let

Motivace: Diskuse nad knihou kaligramů G. Apollinaire

Průběh úkolu: Děti vycházely ze svého pojmenování starého předmětu, se kterým pracovaly v předešlém úkolu. Vybraly si písmena různé velikosti: i když si mohly vzít libovolný počet písmen, směly použít jen ta, která obsahovala „jejich“ slovo. Ta se snažily sestavit tak, aby zachytily reálný tvar předmětu. Sestavené jsme překryli tenkým papírem, rozváleli tiskařskou barvu na skle a pokryté písmo si děti převálely barvou.

Reflexe: Rozložili jsme před sebe všechny výstupy. Pro některé děti to byla první zkušenost s tiskem a byly nadšeny snadným variováním námětu. Společně jsme luštili a hledali slova v tiscích.

Reflexe výstupů: z efektních výstupů je zřejmá radost z tvůrčí práce. Protože jsme měli na skle rozválenou barvu, dále jsme experimentovali i s otisky a kresbou oběma rukama na papír pokrývající barvu.

Obr. 20 Vyjádření tvaru pomocí písma, řada výtvarných úkolů

Obr. 21 Výtvarná řada úkolů se stejným předmětem

1.2 Jméno dědečka a potomka

Tento výtvarný úkol probíhal při druhém setkání. Oslovili jsme i rodiče. Děti dostaly za úkol zjistit křestní jména svých dědečků a místa a data jejich narození a také nějaké zajímavosti o svých předcích. Také měly vyhledat a přinést fotku. Úkol souvisel s autorskou částí této práce, kdy jsem sběrem fotografií budovala Galerii předků. Některé děti se zapojily i s fotografiemi, ale všechny znaly jména svých dědečků a mohly je jednoduše zapsat na Mapu dědečků a jednoduše jsme byli díky vyhledání těchto informací připraveni na popisovaný úkol.

Námět: Vizualizace návaznosti generací, odkrývání kořenů

Inspirační východiska: Karel Teige a Vítězslav Nezval, Abeceda, informel

Kontexty umění: Eduard Otváček

Učivo RVP: Rozvíjení smyslové citlivosti, uspořádání objektů do celků v ploše

Technika, potřeby: Šablony písmen různé velikosti, tiskařská barva a váleček, různé tlusté provazy, tenčí papíry pro tisk

Časová dotace: 90 minut čistého času

Cílová skupina: Skupina patnácti dětí ve věku 6 - 14 let

Motivace: Odkrývání rodinných kořenů, síla skrytá v křestním jménu každého z nás, nezbytnost navazování na předešlé generace (co máme doma po prarodičích), od dědečka ke mně

Průběh úkolu: Děti si vybraly písmena pro své jméno a pro jméno svého dědečka nebo dědečku a pradědečků. Tato písmena vyskládaly v ploše a propojily provázky a nitěmi jako kořeny. Opět jsme tiskli přes přiložený tenčí papír.

Reflexe: Při reflexi děti hovořily o svých předcích, vyprávěli jsme si dávné rodinné příběhy, tím, že jsme pracovali se jmény předků, jsme je vlastně pozvali mezi nás

Reflexe výstupů: Děti zpracovávaly námět vícekrát, variovaly jej. Vznikly tak řady působivých tisků, které děti pyšně předávaly rodičům

Obr. 22 Od dědečka ke mně 1

Obr. 23 Od dědečka ke mně 2

Obr. 24 Od dědečka ke mně 3

Obr. 25 Od dědečka ke mně 4

1.3 Stáří

Námět: Proměny fyziognomie ve stáří, zachycení charakteristických znaků stáří

Inspirační východiska: Aleš Duša, fotografie, rozhovor o stáří

Kontexty umění: Arnulf Rainer, Martin Velíšek, Jablka

Učivo RVP: Uplatňování subjektivity: výběr vhodných typů vizuálně obrazných vyjádření, rozvíjení smyslové citlivost: linie, tvary, objemy

Technika, potřeby: Grafitový prášek (nastrouhaná tuha), pryž ke gumování různé měkkosti

Časová dotace: 120 minut čistého času

Cílová skupina: Skupina třinácti dětí ve věku 6 až 14 let

Motivace: Diskuse nad fotografiemi Aleše Duši, biologické zajímavosti (nos a uši rostou po celý život, proto je jejich velikost charakteristickým rysem stáří.

Průběh úkolu: Děti si nejdříve krouháním připravily prášek, který následně zatřely do čtvrtky. Kresbu prováděly gumou - rysy vystupovaly ze tmy. Děti musely linie opakovaně přejíždět gumou, bylo pro ně nutné soustředit se tak na signifikantní rysy a neulpívat na detailech.

Reflexe: Pro všechny děti byl tento způsob kresby nový. Při diskusi nad výstupy jsme porovnávali jednotlivá vyjádření stáří a hledali, nejstaršího z dědečků, hledali jsme charakteristické znaky pro zachycení staré lidské tváře.

Reflexe výstupů: Úměrně věku dětí vznikaly portréty starých tváří, ztížená technika nedovolovala napodobování mezi dětmi. Někde se stáří příliš zachytit nepodařilo, zvláště menším dětem.

Obr. 26 Stáří, kresba (14 let)

Obr. 27 Stáří, kresba (10 let)

Obr. 28 Stáří, kresba (11 let)

Obr. 29 Charakteristické rysy stáří (14 let)

1.4 Klidný kout pro dědečka

Námět: Vytvořit příjemné a pohodlné místo dědečkovi pro odpočinek

Inspirační východiska: Martin Velíšek, Křesla, Staré pokoje

Kontexty umění: Martin Velíšek, Křesla, Staré pokoje

Učivo RVP: Uplatňování subjektivity: uspořádání prostoru a celku vizuálně obrazných vyjádření, rozvíjení smyslové citlivosti: smyslové účinky vizuálně obrazných vyjádření

Technika, potřeby: Klovatina, suchý pastel, černé čtvrtky

Časová dotace: 120 minut

Cílová skupina: Skupina třinácti dětí ve věku od šesti do čtrnácti let

Motivace: Rozhovor - zabýváme se stále starými lidmi, dědečky, teď je musíme nechat odpočinout, vytvořit jim pro to pohodlné místo

Průběh úkolu: Většina dětí se rozhodla vytvořit k odpočinku křeslo, některé se rozhodly pro houpací síť nebo lehátko. Kresbu prováděly děti klovatinou. Tu jsme nechali důkladně zaschnout. Poté kreslily suchým pastelem, který umožňuje využívat širokou paletu pestrých barev. Nakonec jsme hotové výtvary umyli proudem vody. Ta odplavila přebytečný prášek ze suchých pastelů a vymyla klovatinu tak, že se ukázaly černé linie papíru.

Reflexe: Děti nejvíce udivila poslední etapa práce, vymývání. Rozložili jsme výstupy a společně jsme hledali, kde by nám bylo nejpohodlnější. Autoři vysvětlovali skupině volbu barevnosti i předmětů v interiéru.

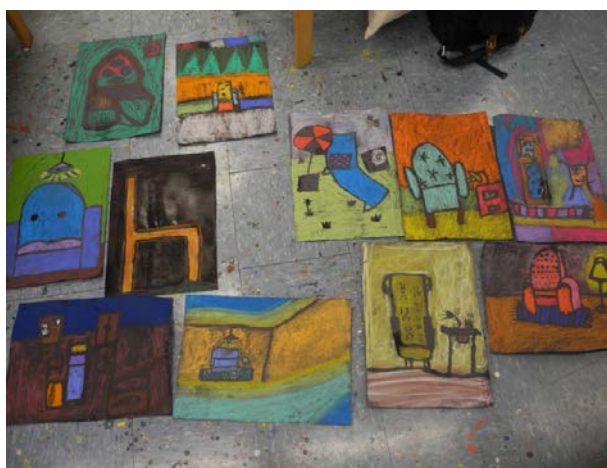
Reflexe výstupů: Použitá technika umožnila vytvořit působivé interiéry. Většina dětí doplnila křeslo o lampu a koberec, atributy pohodlí.

Obr. 30 Pohodlné křeslo pro dědečka

Obr. 31 Dědečkův pokoj

Obr. 32 Výstava výtvarných výstupů

Obr. 33 Lehátko pro dědečka

1.5 Pták jako posel k našim předkům

Námět: Představit si ptáka jako posla do jiných světů

Inspirační východiska: Jan Švankmajer, informel

Kontexty umění: Vladimír Boudník, Guiseppe Arcimboldo

Učivo RVP: Uplatňování subjektivity: prostředky pro vyjádření osobní fantazie a představ, rozvíjení smyslové citlivosti: smyslové účinky vizuálně obrazných vyjádření

Technika, potřeby: Železné předměty ze šrotu, drobné šicí potřeby, různé úlomky, kapa desky, kladivo, tiskařská barva, váleček, hladký papír pro tisk, tiskařský lis

Časová dotace: 150 minut

Cílová skupina: 13 dětí ve věku 6 - 14 let

Motivace: Ukázky z filmu Jana Švankmajera dialog, práce s kladivem, otevření krabice plné zajímavých železných věcí a úlomků, rozhovor o poštovních holubech, o tom, že do jiného světa, k mrtvým předkům ale holub nedoletí, musíme vytvořit docela nového ptáka...

Průběh úkolu: Děti si vybíraly železné předměty a sestavovaly svého ptáka. Vybraný fragment položily na Kapa desku (zbavenou povrchového papíru tak, aby se objevila pěnová vrstva) a údery kladiva otiskly předmět do desky. Postupně takto sestavovaly ptáka. Vznikla matrice, kterou jsme po naválení barvy otiskli na tiskařském lisu technikou tisku z výšky.

Reflexe: Rozložili jsme vzniklé tisky, přičemž všechny děti chtěly tisk matrice opakovat v různé barevnosti. Vznikly tak řady tisků, které jsme společně prohlíželi. Děti oceňovaly zvláště práci s kladivem při vytváření otisků. Mnohé železné předměty komentovaly a přemýšlely o nich.

Reflexe výstupů: Výstupy - tisky byly pro děti poutavé. Protože se jednalo o námět ptáka, v hlavních rysech se zobrazení podobala. Škála možností výběru železných předmětů jednotlivé práce odlišovala a svým způsobem i spojovala.

Obr. 34 Vytlačování šrotu do matrice

Obr. 35 Matrice připravená k tisku

Obr. 36 Soubor tisků s matricí

Obr. 37 Pták jako posel do jiných světů

Obr. 38 Pták jako posel

Obr. 39 Pták jako posel k předkům

1.6 Kořeny

Námět: Kořeny jako nezbytná součást rostliny, rodinné kořeny jako důležitá součást osobnosti člověka

Inspirační východiska: Adriana Šimotová, fotografie kořenů stromů a rostlin

Kontexty umění: Zdeněk Sýkora, Adriana Šimotová,

Učivo RVP: Interpretuje umělecká vizuálně obrazná vyjádření současnosti i minulosti, uplatňuje základní dovednosti při přípravě, realizaci a prezentaci vlastního tvůrčího záměru, rozvíjení smyslové citlivosti: uspořádání objektů do celků v ploše, práce ve skupině, interakce

Technika, potřeby: Úkol A - papírové lepicí pásky, tvrdý karton, jemný papír

Úkol B - punčochy, balicí papíry, provazy, nitě, dosud používané staré předměty

Časová dotace: Na oba úkoly dohromady 180 minut

Cílová skupina: Skupina patnácti dětí od 6 do 14 let

Motivace: Důležitost kořenů, tvorby kořenů, společná instalace na chodbě školy

Průběh úkolu: V prvním úkolu si děti na karton vytvořily vrstvením lepicí pásky reliéf větvícih se kořenů. Výsledný tvar jsme potom překryli jemným papírem, pod nímž se kořeny rýsovaly.

V druhém úkolu jsme tyto reliéfy položili na podlahu na rozlehlé školní chodbě. Potom děti vytvářely další kořeny vycpáváním hnědých punčoch papírem, svazováním papírů a jejich tvarováním. Kořeny jsme kladli na chodbu a vytvářeli tak společnou instalaci, kterou děti doplňovaly provazy a starými předměty.

Reflexe: U společné instalace jsme se sešli a prohlíželi si ji. Děti oceňovaly tento druh výtvarné práce. Výslednou instalaci si někteří nakreslili.

Reflexe výstupů: Nevšední forma výstupu probouzela v dětech tvůrčí potenciál⁵³⁵⁴

⁵³ MŠMT, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

⁵⁴ MŠMT, Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání

Obr. 40 Kořeny, reliéf 1

Obr. 41 Kořeny, reliéf 2

Obr. 42 Kořeny, reliéf 3

Obr. 43 Kořeny, společná instalace

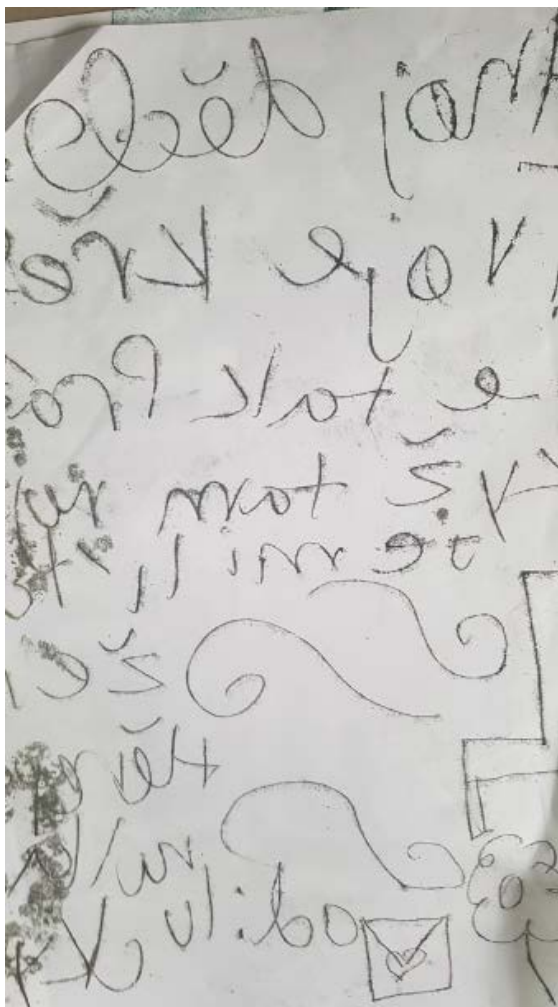
Obr. 44 Kořeny, společná instalace na chodbě školy 1

Obr. 45 Kořeny, společná instalace na chodbě školy 2

2. PEDAGOGICKÁ REFLEXE PROJEKTU

Myslím, že se mi podařilo zaměřit pozornost dětí do minulosti a nasměrovat je k objevování jedinečnosti ve starém a zapomínaném. Téma stáří se ukázalo jako nosné. Popsaná řada výtvarných úkolů je jen ukázkou, kterou je možno dále rozšiřovat a variovat. Téma stáří jako mimořádné hodnoty jak věcí, tak lidí by dnes mělo být aktuální, aby tak tvořilo protiváhu a hráz rozmáhajícímu se konzumu a zálibě mnohých v nesmyslném nakupování nových věcí a tím pádem i nemilosrdnému vyhazování těch starých. Také akcent na stáří člověka jako nepopiratelnou hodnotu je dnes bezesporu důležitý. Zaujetí dětí, se kterými jsme měla v ZUŠ v Šáreckém údolí možnost pracovat, mi potvrzuje, že téma stáří může být pro děti zajímavé a přínosné.

Obr. 46 „Ahoj dědo, tvoje křeslo je tak prázdné... škoda že jsem tě víc nepoznala.“

AUTORSKÁ ČÁST

Autorská část diplomové práce obsahuje čtyři položky: Galerii předků a Mapu dědečků, které jsem prezentovala ve veřejném prostoru, animaci a malby vzniklé na podkladě kreseb z terénu; při pátrání po osudu svého dědečka jsem také získávala nejruznější dobové materiály, které jsem ukládala do „Josefova kufříku“.

1. GALERIE PŘEDKŮ A MAPA DĚDEČKŮ

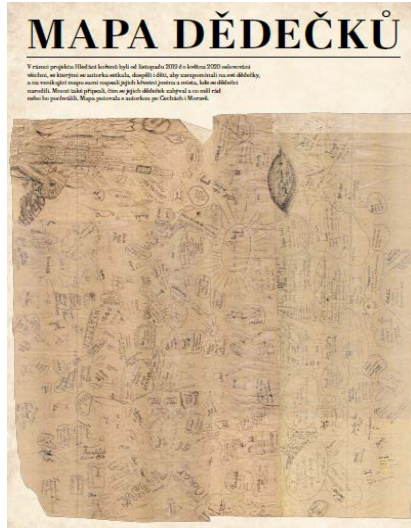
Hlavním projektem, který se váže k tématu této diplomové práce, byl sběr fotografií a vzkazů. Začala jsem s ním na praxích v Základní umělecké škole v Šáreckém údolí. Tématem mých hodin zde bylo výtvarně pojaté téma Hledání kořenů. Příprava, průběh a zhodnocení pěti vyučovacích jednotek je náplní didaktické části této práce. Při motivačním rozhovoru s dětmi jsem rozvinula balicí papír rozměrů 2 x 3m, budoucí Mapu dědečků. Děti byly vyzvány, aby křestní jména svých dědečků napsaly kamkoli na plachtu. Mohly také něco přikreslit a připsat něco zajímavého, co jejich předka charakterizovalo. Děti si během měsíce praxí zjišťovaly další a další informace o svých předcích a vpisovaly je do mapy. Rodiče dětí jsem požádala o spolupráci: měli najít fotografii dědečků a zjistit rok a místo jejich narození. Tyto fotografie se staly základem pro Galerii předků. Rozhodla jsem se, že budu po dobu půl roku s touto mapou všude cestovat a budu oslovovat všechny, se kterými se setkám, a požádám je, aby mi připsali na mapu své předky. Stejně tak jsem sbírala i fotky s křestními jmény a rokem a místem narození dědečků. Doufala jsem, že shromáždím 100 dědečků a vytvořím tak galerii nejruznějších fotografií mužů, na které dnes vzpomínají jejich vnuci a vnučky.

Role mužů je dnes v rodinách různá: v některých rodinách vše běží podle tradičního schématu, generace se setkávají a znají, ale ve většině rodin je dnes situace docela odlišná. Dědečci a babičky dnešních dětí jsou často rozvedeni, a tak děti, které vychovávají nejvíce matky, se často nestýkají ani s otci a už vůbec ne s rodiči otců, se svými dědy. Někteří dědečci už pochopitelně také zemřeli. Svým projektem jsem chtěla zaměřit pozornost dotazovaných na jejich rodinné kořeny, šlo mi o to, abychom na dědečky vzpomněli, podívali se na jejich tváře, zapátrali, kdy a kde se dědové narodili, a v neposlední řadě vyslovili jejich křestní jména. Takto si dotazovaní své dědečky zpřítomnili a já jsem vyslechla mnoho zajímavých příběhů. Nejstarší žijící vnučka byla dvaadevadesátiletá paní. Zvláště staří lidé byli velmi potěšeni, že se zajímám o jejich předky, a vraceli se ve vzpomínkách do svého dětství, kde své dědečky potkávali. A přesně to bylo mým záměrem. Šlo mi o to, aby se dotázaní zaměřili na své rodinné kořeny, aby

se setkali se svými předky. Vyslechla jsem mnoho zajímavých příběhů, z nichž zaznamenávám alespoň jeden.

1.1 Dokumentace z prezentace projektu ve veřejném prostoru

1.2 Jeden příběh dědečka za všechny

Dědeček katolický kněz

Dobromila vystudovala konzervatoř a vyučovala hru na klavír. Vdávala v roce 1949 ve svých 27 letech a vzala si také učitele hudby, Václava Konárka. Dva měsíce po svatbě si pro ni přišla StB. Žák, kterého učila, nedovoleně překročil hranice a ona byla poslední, s kým se viděl. Paní Dobromila byla odsouzena ke čtrnácti letům odnětí svobody za napomáhání trestnému činu. Na Pankráci ve vězení zjistila, že je těhotná, a i proto byl výsledný trest nižší než trest navrhovaný. Porodila 25. 8.1950 v naprosto nehygienických podmínkách, bez lékařské péče a jen s pomocí spoluvězeňkyň zdravou dceru. Rozhodla se dát jí jméno Agáta, ale to jí ve vězení, jako příliš exotické, nepovolili. Holčička tedy dostala jméno Dobromila po mamince. Matka směla mít dítě u sebe jen tři měsíce, po této době byly děti umisťovány do dětských domovů. Protože bylo mezi spoluvězeňkyněmi více matek, kterým už děti odebrali, kojily malou Dobromilu všechny. Když byly dítěti tři měsíce, odvezli ji zřízení vlakem do Chocně, kde žil otec dítěte se svou matkou. Právě vytrvalá babička Božena získala holčičku do své péče. Po cestě z vězení ale dítě ve vlaku onemocnělo černým kašlem, tedy pro malé dítě smrtelnou nemocí. Babička se půl roku zarputile snažila dítě zachránit, což se podařilo. Dobromila byla od té doby často nemocná, ale přežila. Její tatínek učil v Chocni na hudební škole klavír a pomáhal své matce o ni pečovat. Když bylo Dobromile pět let, tatínek si našel partnerku. Ta se snažila o rozvod manželů Konárkových a dosáhla toho, že matku Dobromily nepustili na amnestii v roce 1955 a i přes nesouhlas vězněné dosáhla rozvodu manželů, vzala si Václava Konárka za muže a odstěhovali se spolu na Slovensko. Malou Dobromilu nechali v péči babičky.

V roce 1956 byla vyhlášena amnestie pro matky s dětmi a Dobromila byla po sedmi letech propuštěna, a tak mohla odvést svoji dceru do první třídy Základní školy v Chocni. Sama však nemohla najít žádnou práci. Se svou tchyní vycházela dobře, ale bydlet v domě trvale nemohla. Jako politický vězeň měla nárok jen na 50 % platu a nesměla deset let veřejně působit. Po dvou letech se rozhodla hledat práci v pohraničí. Bylo jí řečeno, že v pohraničí žije samá spodina společnosti a že se tam i ona ztratí. Dostala místo na hudební škole v Mostě a dceru si vzala s sebou. Bydleli ve sdíleném bytě s duševně nemocnou ženou, která si agresí vybíjela na dítěti.

Nyní na scénu vstupuje P. Václav Lochmann, dědeček v ornátu. Matka Dobromila s ním totiž při zpovědi v kostele hovořila o svém osudu. Pan děkan jí nabídl místo varhanice a hospodyně na faře v Libochovicích, kde působil od roku 1938

po dobu celkem čtyřiceti let. Na faře u něj bydleli také jeho rodiče, protože byl jediným z jejich pěti dětí, které se dožilo dospělosti. Rodiče s nastěhováním mladé pohledné ženy na faru nesouhlasili a přítomnost dítěte na faře zakázali úplně, báli se lidských řečí. Proto se malá Dobromila vrátila zpět k babičce Boženě a žila u ní další dva roky, než pan děkan přesvědčil své rodiče, aby přijali dítě na faru.

Pan děkan Lochmann byl člověk laskavý, moudrý a vzdělaný. Hovořil hebrejsky, italsky a německy, vyučoval latině a byl výborným hudebníkem. Hrál na housle a dobře zpíval. Měl rozsáhlou knihovnu a hodně četl. K oběma Dobromilám se choval velmi hezky. Obě mu vykaly a oslovovaly ho pane děkane. Obě našly na faře konečně domov. Dobromila mladší zde žila od dvanácti let a říká, že to nejdůležitější pro život jí předal pan děkan, kterého si velmi vážila. Po skončení deváté třídy vystudovala zdravotní školu s maturitou v Teplicích a začala pracovat v Thomayerově nemocnici v Praze. Po dvou letech začala studovat dálkově konzervatoř a vyučovat hudbě v Lovosicích, kam z Libochovic dojížděla. V roce 1978 se vdala za ing. Václava Šebestu, lesníka, který se narodil ve stejný den a rok jako ona. Spolu mají pět dětí: čtyři dcery a syna Václava, jehož kmotrem byl pan děkan Lochmann.

Ten vždycky říkával: „Jak lehko jsem přišel k dceři a pěti vnoučatům!“ A právě děti ho přirozeně oslovovaly dědečku. Vždyť přece bydlel na faře s jejich babičkou.

Dobromila starší zemřela v roce 1998 a pan děkan v roce 2001 zrovna v den, kdy měl pokřtít svého prvního pravnuka Michaela.

Příběh má ještě pokračování: syn Dobromily mladší Václav se rozhodl najít svého dědečka na Slovensku. To se mu podařilo přes pořad Pošta pro tebe. Tak se Dobromila setkala se svým otcem i nevlastními sourozenci, kteří jsou všichni také hudebníci. To už její maminka nežila. Dobromila říká, že nikdy neměla maminku a tatínka zároveň.

Žena s tímto příběhem je neuvěřitelně vitální a srdečná, a i když už je pár let v invalidním důchodu, stále vyučuje hru na klavír.

2. VLASTNÍ VÝTVARNÁ REFLEXE NAVŠTÍVENÝCH MÍST SPJATÝCH S ŽIVOTEM JOSEFA ADÁMKA

2.1 Malby a kresby z terénu

Navštívila jsem místa, která jsem z pohledu koncepce této práce považovala pro Josefa Adámka za důležitá. Hledala jsem v paměti těchto míst vyzařování dávných setkání a vlivy, které Josefa formovaly. Centrem a středem obce bývá obyčejně kostel. Vzhledem k tomu, že Josef se pohyboval v křesťanském prostředí, rozhodla jsem se jako zástupce míst výtvarně zachytit právě kostely a zaměřila jsem se především na jejich věže. Kresby vznikaly přímo na místech, kam jsem cestovala.

Nejdříve jsem navštívila rodiště Josefa Adámka, městys Višňové s kostelem svatého Jana Křtitele. Snad jsem nevnímala dost pozorně, ale toto místo ke mně moc nepromlouvalo, a to ani přes to, že jsem na pomníku padlých četla i jméno Josefova otce a na kostelních dveřích viselo oznámení o úmrtí mně neznámé ženy z rodu Adámků. Podobné těžkosti jako s kresbou se opakovaly i s malbou, s výsledkem jsem nebyla spokojena.

Potom jsem navštívila bydliště Josefa a jeho rodiny v Brně. Zde naopak ke mně místo promlouvalo velmi silně, což bylo určitě i tím, že jsem nedaleko v dětství sama bydlela a tudíž jsem zdejší kostel svatého Augustýna důvěrně znala. Malba, která vznikla na základě kreseb odtud, je součástí této práce.

V Křižanově jsem kreslila kostel svatého Václava a paměť tohoto místa ke mně opět silně promlouvala. Ovšem i toto místo jsem znala už předtím. Celá rodina se tu scházela na poutních bohoslužbách. I proto se mi také reflexe tohoto místa malbou dařila.

V Senetářově jsem navštívila kostel svatého Josefa a i zde jsem kreslila. Nevšední stavba kostela a všechny těžkosti, které se vážou k době vzniku této sakrální stavby, toto místo vyzařuje. Kresby i malba mě těšily.

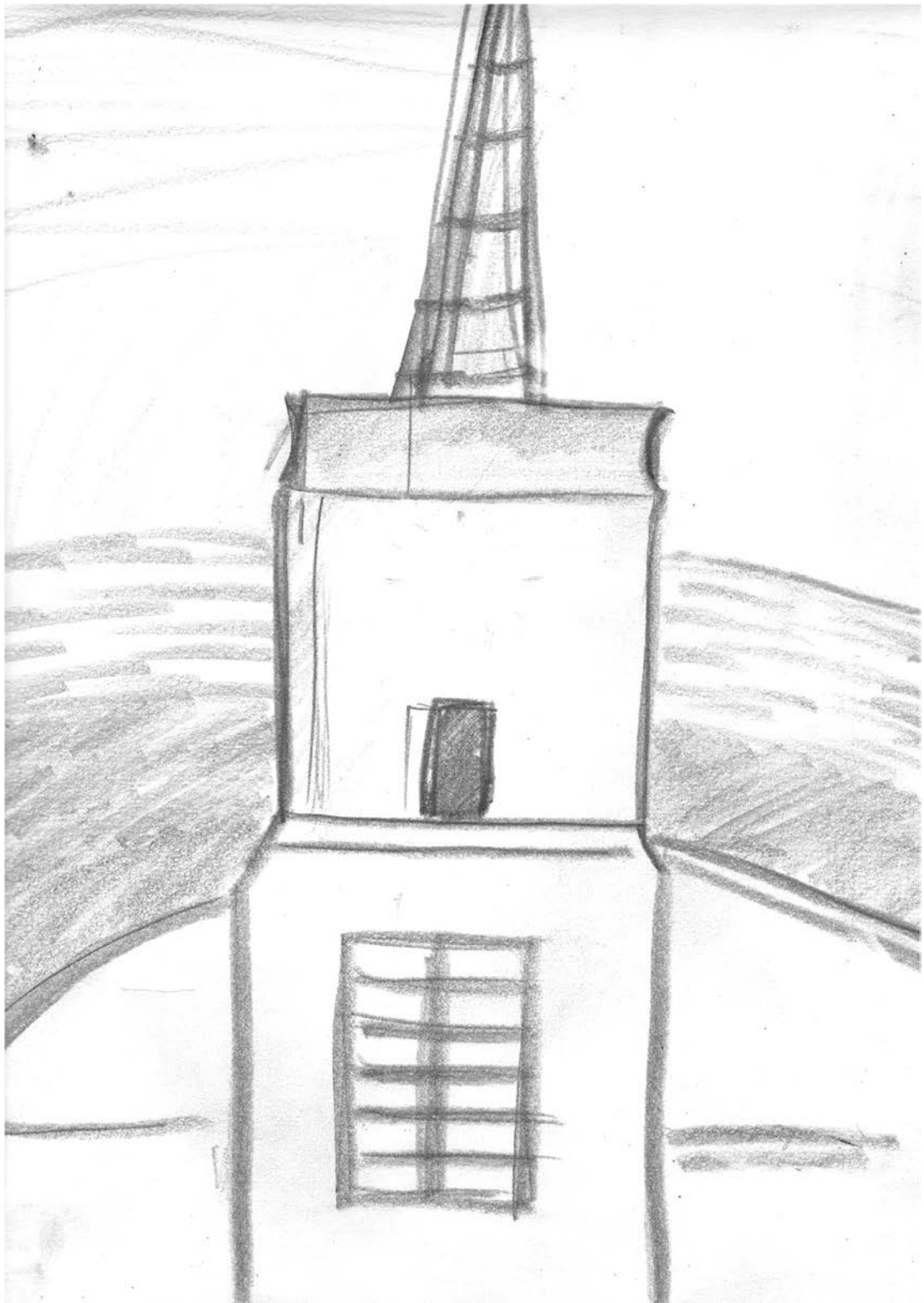
Překvapení mě čekalo ve Šternberku, kam jsem se přijela podívat na sochu svatého Leopolda Mandiče. Představovala jsem si malou kapli, ale šternberskému náměstí vévodí monumentální kostel Zvěstování Panny Marie. Uvnitř poněkud zchátralého areálu se nachází v křížové chodbě opravdu malá kaple svatého Leopolda s neobyčejnou sochou, pro mě tím zajímavější, že modelem k ní seděl můj dědeček Josef. Barokní stavba kostela má věže dvě. I ty jsem zachytila v kresbě i malbě.

Posledním místem, které jsem navštívila, byla Stará Říše, rodiště a bydliště Josefa Floriana s kostelem Všeck svatých. Soustředila jsem se opět hlavně na věž kostela a tu si v kresbě zaznamenala. Doma jsem potom podle svých kreseb malovala.

Po domluvě s vedoucím své práce přikládám jednu z těchto maleb i do této práce

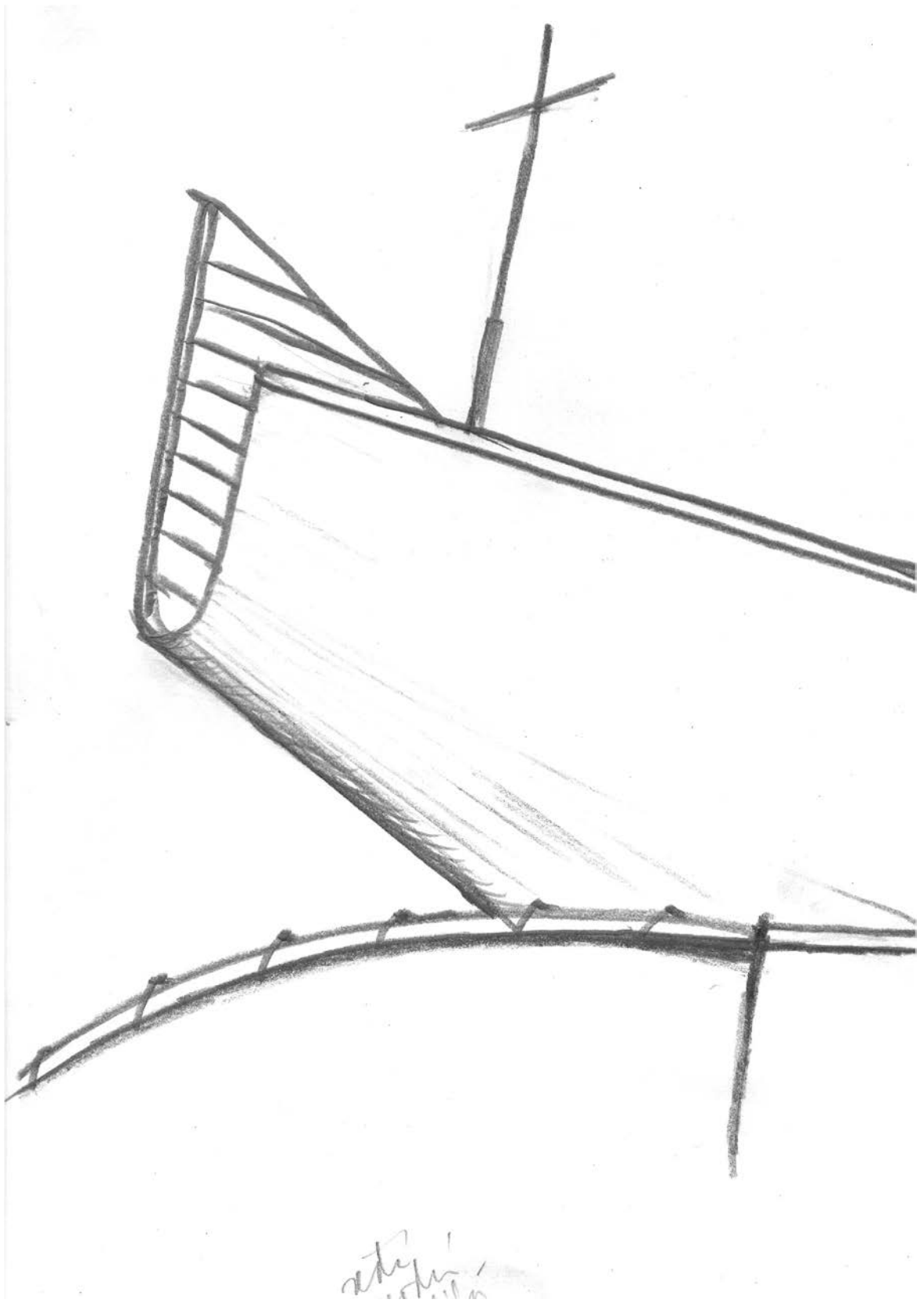
Obr. 47 Višňové, kostel svatého Jana Křtitele

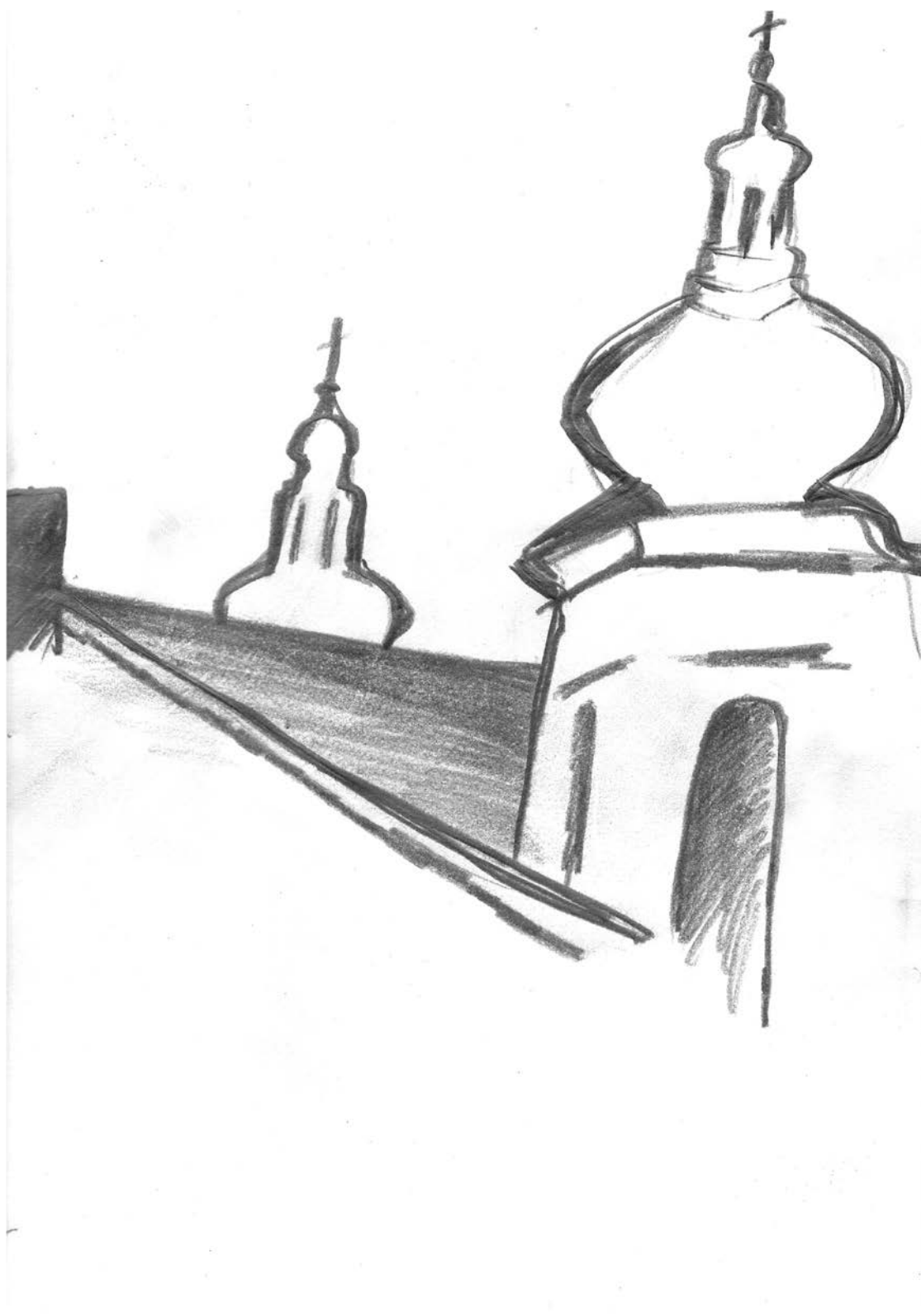
Obr. 48 Brno, kostel svatého Augustina

Obr. 49 Křížanov, kostel svatého Václava

Obr. 50 Senetářov, kostel svatého Josefa

Obr. 51 Šternberk, kostel Navštívení Panny Marie

Obr. 52 Stará Říše, kostel Věch svatých

Obr. 53 Malba, kostel svatého Augustina

3. ANIMACE U STOLU - OŽIVLÉ STARÉ RODINNÉ FOTOGRAFIE

V animaci jsem chtěla základně představit rodinu, jejíž otec (pro mne dědeček) se stal spojujícím tématem mé práce. Rodina Adámkova bydlela stejně jako já s rodiči v Masarykově (tehdy Jiráskově) čtvrti v Brně, takže jsme já i moji bratři chodili s dětmi Adámkovými do stejné základní školy. Když se moji rodiče rozvedli a maminka se znovu provdala za Pavla Adámka, získala jsem tak ve svých deseti letech nejen jedenáct strýců a tet, z nichž někteří byli stejně staří jako já, ale i babičku a dědečka. Ten se stal i mým biřmovacím kmotrem a vyučoval mě náboženství. Odkryl mi tak svět, který jsem do té doby neznala. Starozákonní příběhy a rozmluvy, které jsme vedli, byly pro mě velmi důležité.

Pro animaci jsem shromáždila staré rodinné fotografie. Srdcem velké rodiny Adámků býval velký stůl, kolem kterého se rodina scházela ke společnému jídlu, k modlitbě, ale také se zde kompletovaly, vázaly a lepily samizdatové knihy, diskutovalo se s přáteli a byly zde slouženy mše. V animaci jsem kolem „stolu“ postupně shromáždila celou rodinu tak, jak se děti rodily.

Potom jsem se pokusila pomocí barevných špendlíků postupně zapichovaných do mapy naznačit, jak se rodina Adámkových v dalších generacích rozprostírala v České republice a v Rakousku.

Bílými liniemi kresby jsem chtěla také naznačit, jak se v dětech Adámkových dětí rod větvil a rozrůstal.

Nakonec jsem zjistila jména všech vnuků a pravnuků, která jsem použila ve formě titulků.

Obr. 54 Záběr z animace U stolu

4. „JOSEFŮV KUFŘÍK“

Během sbírání materiálů pro tuto práci jsem získala mnoho zajímavých dokumentů. Kromě toho jsem také u jednoho kostela našla v kontejneru starý odřený papírový kufřík. Rozhodla jsem se proto, že vše, co se ke mně dostalo, sem uložím a vytvořím tak „Josefův kufřík“. Obsah kufříku jsem necenzurovala, jak písemnosti a fotografie ke mně přicházely, vkládala jsem je do něj. V kufříku je pestrá paleta písemností a obrázků, jako je pestrý a různorodý život nejen Josefa Adámka, ale každého jedince. Asi nejzajímavějším nálezem je soubor korespondenčních lístků, které psal otec Josefa, také Josef Adámek, své ženě Klotildě Anežce z války.

Obr. 55 Josefův kufřík

ZÁVĚR

NAPLNĚNÍ CÍLŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Na konci práce je dobré zamyslet se nad tím, zda byl splněn její cíl. Zmapovat životní cestu Josefa Adámka se mi podařilo jen rámcově. Je mi jasné, že bych v této činnosti mohla dále pokračovat. Pro mě osobně bylo velmi přínosné sledovat jeho životní pouť a mám za to, že kdybychom sledovali osudy jiných, také bychom museli žasnout, jak barvitý život vlastně je. Problému umění v sakrálních prostorech jsem se dotkla představením několika mimořádných osobností, které tvořily v průběhu dvacátého století, ve kterém Josef žil. Na osudech Josefa i vybraných umělců je jasně vidět, jak složité a plné zvrátů bylo dvacáté století nejen v našich zemích. Pozornost jsem zaměřila na paměť míst, na kterých se Josef s umělci setkával osobně či přes jejich díla. Všechna těchto míst jsem navštívila a výtvarně reflektovala. V autorské části této práce vznikla Galerie předků a Mapa dědečků, které byly vystaveny ve veřejném prostoru. Shromáždila jsem sto fotografií a mnoho jmen a vzkazů, které jsem nasbírala během půl roku při svých cestách v Čechách i na Moravě od nejrůznějších lidí a vystavila jsem je, abych tak upozornila na důležitost prožívání kontinuity generací a vědomí vlastních rodinných kořenů.

V didaktické části této práce jsem realizovanými výtvarnými úkoly naznačila, že i téma stáří věcí a lidí je možné pojmout jako výtvarný úkol a že je toto téma pro vzdělávací praxi přínosné, že je lze tvůrčím způsobem reflektovat.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

KNIŽNÍ ZDROJE

- **ADÁMEK**, Josef. Vlastní životopis. Vlastním nákladem, 1999.
- **BERGSON**, Henri. Duchovní energie. Vyšehrad, 2002. ISBN: 80-7021-485-6
- **BLÁHA**, Jaroslav. Výtvarné umění a hudba I/1, Tvar, prostor a čas. Togga, 2012. ISBN: 978-80-87258-69-9
- **ELIADE**, Mircea. Posvátné a profánní. Oikoymenh, 2006. ISBN: 80-7298-175-7
- **GADAMER**, Hans-Georg. Aktualita krásného. Triáda, 1977. ISBN: 80-86138-48-8
- **GOYEN**, William. La maison d'haleine, str. 67 in Bachelard, Gaston, Poetika prostoru. Malvern, 2009. ISBN: 978-8086702-61-2
- **HARTMANN**, Antonín. Jedovnice, Kotvrdovice, Senetářov, in Mikuláš Medek. Gema Art, 2002. ISBN: 80-86087-34-4
- **HAVEL**, Václav, in Mikuláš Medek. Gema Art, 2002. ISBN: 80-86087-34-4
- **HAVLÍČKOVÁ**, Helena. Dědictví. Kapitoly z dějin komunistické perzekuce 1948-1989. Votobia, 2002. ISBN: 80-7198-535-X
- **KOSÁKOVÁ-MEDKOVÁ**, Eva, Hartmann, Antonín. Data k životopisu Mikuláše Medka, in Mikuláš Medek. Gema Art, 2002. ISBN: 80-86087-34-4
- **KOUR**, Petr et al. Diktatura versus naděje. Pronásledování římskokatolické církve v Československu v letech 1948-1989. Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN: 978-80-87912-00-3
- **MEDEK**, Mikuláš. Texty. Torst, 1995. ISBN: 80-85639-56-4
- **MELKOVÁ**, Pavla. Prožívat architekturu. Arbor Vitae, 2013. ISBN 978-80-7467-047-3.
- **NEZBEDA**, Ondřej. Josef Florian: Pokorně šílený mystik. Host, 2008.
- **NORA**, Pierre. Mezi pamětí a historií. In: Politika paměti: antologie francouzských společenských věd. Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách, 1998, str. 7-31.
- **OLIVA**, Otmar. Sochy. Refugium, 1998. ISBN: 80-86045-22-6
- **PATOČKA**, Jan. První skica k podobizně. Kvart, 1977. ISBN: 978-80-7298-234-9
- **PELÁN**, Aleš, **FLORIAN**, Jan, **FLORIAN**, Gabriel. Být dlužen za duši. Host, 2007. ISBN: 978-80-7294-249-7
- **PLATÓN**, Zákony. Oikoymenh, 2016. ISBN: 80-86005-88-7
- **Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání**. MŠMT, 2010
- **Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání**. MŠMT, 2017
- **READ**, Herbert. Výchova uměním. Odeon, 1967.
- **SOKOL**, Jan, Pokus o praktickou filosofii. Vyšehrad, 2014. ISBN: 978-80-742-9223-1

- **STANKOVIČ, Andrej.** Okradli chudého. Votobia, 1998. ISBN: 80-7198-289-X
- **ŠVECOVÁ, Adéla.** Kostel sv. Josefa v Senetářově (bakalářská práce). Brno, 2006
- **VIEWEGHOVÁ, P.:** Ludvík Kolek osobnost a dílo, in: Dialog Evropa
- **VODRÁŽKA, Mirek.** Výtvarné umění a jeho subverzní role v období normalizace: Demytologizační a detektivní příběh. Centrum pro dokumentaci totalitních režimů, 2019. ISBN: 978-80-27056-68-2

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

- Česká televize: Zprávy z domova a z domovů (online). (cit. 7. 6. 2020) <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10214731066-zpravy-z-domova-a-z-domovu-1989/209572233510010>
- idNES.cz (online). Otec dvanácti dětí Josef Adámek i v osmdesáti navštěvoval kolegy-disidenty. (cit. 13. 4. 2020) https://www.idnes.cz/brno/zpravy/otec-dvanacti-deti-josef-adamek-i-v-osmdesati-navstevoval-kolegy-disidenty.A091208_1301097_brno_krc
- Lach, Jiří et al. České země a Československo ve 20. století (online). (cit. 12. 2. 2020) <http://www.dejinyvpohode.cz/Articles/2630-2-Ceskoslovenske+a+ceske+dejiny+20+stoleti.aspx>
- Pohunková, Dagmar. Akce jako ze špionážního filmu. (online). Katolický týdeník, 4. - 10. února 2020 (cit. 16. 5. 2020) <https://mail.google.com/mail/u/0/?tab=rm&ogbl#search/evzen.adamek%40centrum.cz/FMfcgxwHNWFzfNjKvSdmJJLbbJLjTxNz?projector=1&messagePartId=0.1>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Josef Adámek (archiv rodiny Adámkových)

Obr. 2 Klotilda Anežka s Josífkem a novorozeným Stanislavem: snímek, který zaslala svému manželovi na frontu. Krátce poté, co ho obdržel, padl (1916). Na fotografii měl poprvé možnost vidět svého druhorozeného syna. (archiv rodiny Adámkových)

Obr. 3 Josef sloužil na vojně u telegrafního praporu v Brně (archiv rodiny Adámkových)

Obr. 4 V roce 1943 se Josef v Domažlicích setkal se slečnou Marií Kůglovou (archiv rodiny Adámkových)

Obr. 5 Svatba se konala 2. července 1944 v Domažlicích (archiv rodiny Adámkových)

Obr. 6 Rodina se postupně rozrůstala (archiv rodiny Adámkových)

Obr. 7 Marie se narodila 1. 4. a snad toto datum jí dalo do vínku nadhled a smysl pro humor (archiv rodiny Adámkových)

Obr. 8 Josef se do pěstování pustil naplno, se zvědavostí sobě vlastní (archiv rodiny Adámkových)

Obr. 9 LOGOS byl ve své době jediné tiskařské družstvo, které tisklo křesťanskou literaturu (archiv rodiny Adámkových)

Obr. 10 Když provoz skončil, tiskl až do ranních hodin texty, které chtěl sám vydat (snímek z pořadu Zprávy z domova a z domovů, Česká televize, 2009)

Obr. 11 U Adámků probíhaly společné duchovní obnovy či domácí mše svaté (snímek z filmu Vzpoura pastýřů, Česká televize, 1992)

Obr. 12 Otmar Oliva - kresba z kriminálu (vlastní fotografie z výstavy v informačním centru na Velehradě)

Obr. 13 Marie se pokoušela žádat prezidenta Husáka o milost, ale bezvýsledně (archiv rodiny Adámkových)

Obr. 14 Josef přijal z rukou prezidenta V. Havla medaili za zásluhy 1. stupně (archiv rodiny Adámkových)

Obr. 15 Josef Adámek (archiv rodiny Adámkových)

Obr. 16 Manželé Adámkovi u rodinného stolu (archiv rodiny Adámkových)

Obr. 17 Kresba předmětu podle hmatu (praxe ZUŠ v Šáreckém údolí)

- Obr. 18 Ztížená kresba viděného kreslená „bělítkem (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 19 Kresba předmětu oběma rukama (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 20 Vyjádření tvaru pomocí písma, řada výtvarných úkolů (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 21 Výtvarná řada úkolů se stejným předmětem (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 22 Od dědečka ke mně 1 (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 23 Od dědečka ke mně 2 (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 24 Od dědečka ke mně 3 (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 25 Od dědečka ke mně 4 (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 26 Stáří, kresba (14 let) (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 27 Stáří, kresba (10 let) (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 28 Stáří, kresba (11 let) (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 29 Charakteristické rysy stáří (14 let) (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 30 Pohodlné křeslo pro dědečka (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 31 Dědečkův pokoj (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 32 Výstava výtvarných výstupů (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 33 Lehátko pro dědečka (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 34 Vytlačování šrotu do matrice (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 35 Matrice připravená k tisku (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 36 Soubor tisků s matricí (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 37 Pták jako posel do jiných světů (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 38 Pták jako posel (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 39 Pták jako posel k předkům (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 40 Kořeny, reliéf 1 (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 41 Kořeny, reliéf 2 (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 42 Kořeny, reliéf 3 (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 43 Kořeny, společná instalace (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)
- Obr. 44 Kořeny, společná instalace na chodbě školy 1 (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)

Obr. 45 Kořeny, společná instalace na chodbě školy 2 (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)

Obr. 46 „Ahoj dědo, tvoje křeslo je tak prázdné... škoda že jsem tě víc nepoznala.“ (praxe ZUŠ V Šáreckém údolí)

Obr. 47 Višňové, kostel svatého Jana Křtitele (vlastní tvorba)

Obr. 48 Brno, kostel svatého Augustina (vlastní tvorba)

Obr. 49 Křižanov, kostel svatého Václava (vlastní tvorba)

Obr. 50 Senetářov, kostel svatého Josefa (vlastní tvorba)

Obr. 51 Šternberk, kostel Navštívení Panny Marie (vlastní tvorba)

Obr. 52 Stará Říše, kostel Všech svatých (vlastní tvorba)

Obr. 53 Malba, kostel svatého Augustina (vlastní tvorba)

Obr. 54 Záběr z animace U stolu (vlastní tvorba)

Obr. 55 Josefův kufřík

+ fotodokumentace z prezentace ve veřejném prostoru